

EKONOMSKI ASPEKTI I CILJEVI ODRŽIVOG RAZVOJA TE NJIHOVA PROVEDBA U RH

Jagić, Iva

Master's thesis / Specijalistički diplomski stručni

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Karlovac University of Applied Sciences / Veleučilište u Karlovcu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:128:399922>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-17**

VELEUČILIŠTE U KARLOVCU
Karlovac University of Applied Sciences

Repository / Repozitorij:

[Repository of Karlovac University of Applied Sciences - Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

VELEUČILIŠTE U KARLOVCU
POSLOVNI ODJEL
SPECIJALISTIČKI DIPLOMSKI STRUČNI STUDIJ
POSLOVNO UPRAVLJANJE

Iva Jagić

EKONOMSKI ASPEKTI I CILJEVI ODRŽIVOG RAZVOJA
TE NJIHOVA PROVEDBA U RH
ZAVRŠNI RAD

Karlovac, rujan 2021.

Iva Jagić

**EKONOMSKI ASPEKTI I CILJEVI ODRŽIVOG RAZVOJA
TE NJIHOVA PROVEDBA U RH**

ZAVRŠNI RAD

Veleučilište u Karlovcu

Poslovni odjel

Specijalistički diplomski stručni studij Poslovno upravljanje

Kolegij: Globalna ekonomija i održivi razvoj

Mentor: dr. sc. Branko Wasserbauer, prof.v.š.

Matični broj studenta: 0195023128

Karlovac, rujan 2021.

SAŽETAK

Održiv razvoj je složeni proces čiji je temeljni zadatak osiguranje ravnoteže u svijetu kroz ekonomske, društvene i okolišne pozitivne učinke te podrazumijeva promjenu dosadašnjeg načina života, stavova, vrijednosti, navika, ponašanja i djelovanja na svim razinama društva, od lokalne, regionalne, nacionalne do globalne razine. Od 1972. godine, od kada je dana prva definicija održivog razvoja, do danas organizirane su mnogobrojne Međunarodne konferencije, pod pokroviteljstvom Ujedinjenih naroda, doneseni su brojni programi, konvencije i dokumenti, a čiji je temeljni cilj održivi razvoj i ravnomjerni razvitak svijeta. Održivi razvoj je utemeljen na savjesnom iskorištavanju prirodnih resursa s ciljem održavanja prirodnih kapaciteta kako bismo u nasljeđe budućim generacijama ostavili prirodnih resursa u tolikoj mjeri da mogu nastaviti dostatan život na zemlji kao što živi sadašnja generacija. To je proces koji vodi brigu o uravnoteženom djelovanju ekonomskih, društvenih i okolišnih faktora s temeljnim ciljem brige o dobrobiti čovječanstva. Održivi razvoj danas predstavlja okvir za oblikovanje politika i strategija kontinuiranog gospodarskog i socijalnog napretka, bez štete za okoliš i prirodne izvore bitne za ljudske djelatnosti u budućnosti te se oslanja na ideju prema kojoj razvoj ne smije ugrožavati budućnost dolazećih naraštaja.

Ekonomija ima centralnu ulogu u suvremenom svijetu i osnovne ideje koje se provlače cijelim područjem ekonomije su oskudnost resursa i želja za efikasnošću. Ekonomija predstavlja jednu od dimenzija održivog razvoja i uključuje odgovornu proizvodnju i potrošnju, ostvarivanje ekonomskog rasta i smanjenje nejednakosti, liberalizaciju trgovine, industrijskog rasta i inovacije i izgradnju globalnih partnerstva za održiv razvoj.

Hrvatska je od samog početka bila aktivna sudionica procesa donošenja dokumenata važnih za globalan održiv razvoj i to u svim relevantnim tijelima Ujedinjenih naroda i Europske unije. Temelj za oblikovanje i provedbu svih javnih politika na nacionalnoj razini danas čini Nacionalna razvojna strategija Republike Hrvatske 2030, usvojena početkom 2021. godine, ključan strateški dokument Republike Hrvatske. U strategiji se društveno gospodarski rast i razvoj temelji na ciljevima održivog razvoja Programa za održivi razvoj 2030.

Pozitivan primjer prihvaćanju koncepta održivog razvoja daje socijalna zadruga Humana Nova, društveno poduzeće koje djeluje na tri područja: okolišnom, društvenom i ekonomskom. Utjecaj koji Humana Nova ima na zajednicu nastaje djelovanjem kruga koji čine ljudi, planet i dobit. Humana Nova zapošljava osobe s invaliditetom i druge društveno isključene osobe za čije izazove današnje društvo nema kvalitetan odgovor. Na ovaj način

Zadruga aktivno doprinosi održivom razvoju lokalne zajednice, povećanju zadovoljstva i kvalitete života marginaliziranih osoba i smanjenju siromaštva. Zadruga zbrinjava tekstilne viškove tako što ih reciklira ili stavlja u ponovnu uporabu te na taj način vodi brigu o okolišu, a dobit koju ostvaruju ulažu u očuvanje radnih mjesta i stvaranje novih, daljnji razvoj i širenje poslovanja, tj. u dobrobit zajednice. Zapošljavanjem marginaliziranih skupina, sakupljanjem tekstila, njegovom ponovnom uporabom i reciklažom te lokalnim suradnjama, aktivno doprinose smanjenju siromaštva, održivom razvoju lokalne zajednice te očuvanju prirode

Ključne riječi: održivi razvoj, ekonomska dimenzija, Ciljevi održivog razvoja, Nacionalna razvojna strategija, provedba ciljeva održivog razvoja, Humana Nova.

SUMMARY

Sustainable development is a complex process whose basic task is to ensure balance in the world through economic, social and environmental positive effects and involves changing the current way of life, attitudes, values, navigation, behavior and actions at all levels of society, from local, regional, national to global levels. Since 1972, when the first definition of sustainable development was given, numerous international conferences have been organized under the auspices of the United Nations, numerous programs, conventions and documents have been adopted, the basic goal of which is sustainable development and balanced development of the world. Sustainable development is based on the conscientious use of natural resources with the aim of maintaining natural capacities so that we can inherit other natural resources in future generations to such an extent that they can continue to live on Earth as the current generation lives. It is a process that takes care of the balanced action of economic, social and environmental factors with the fundamental goal of caring for the well-being of humanity. Sustainable development today is a framework for shaping policies and strategies for continuous economic and social progress, without harming the environment and natural resources essential to human activities in the future that will weaken the idea that development must not jeopardize the future of future generations.

The economy plays a central role in the modern world. The basic ideas that permeate the entire field of economics are scarcity of resources and desire for efficiency. The economy is one of the dimensions of sustainable development and includes responsible production and consumption, achieving economic growth and reducing inequalities, trade liberalization, industrial growth and innovation, and building global partnerships for sustainable development.

From the very beginning, Croatia has been an active participant in the process of adopting documents important for global sustainable development in all relevant bodies of the United Nations and the European Union. The basis for shaping and proving all public policies at the national level today is the National Development Strategy of the Republic of Croatia 2030, adopted at the beginning of 2021, a key strategic document of the Republic of Croatia. The strategy bases socio-economic growth and development on the goals of sustainable development Sustainable Development Program 2030.

A positive example of accepting the concepts of sustainable development is given by the social cooperative Humana Nova, a social enterprise that operates in three areas: environmental, social and economic. The influence that Humana Nova has in common is

created by the action of a circle made up of people, the planet and profit. Humana Nova employs people with disabilities and other socially excluded people for whose challenges today's society does not have a quality response. In this way, the Cooperative actively contributes to the sustainable development of the local community, increasing the satisfaction and quality of life of marginalized people and reducing poverty. The cooperative disposes of textile surpluses by recycling or reusing them, thus taking care of the environment and the profits they make are invested in preserving jobs and creating new ones, further development and expansion of business, ie for the benefit of the community. By employing marginalized groups, collecting textiles, reusing and recycling them, and local collaborations, they actively contribute to poverty reduction, sustainable development of the local community by nature conservation.

Keywords: sustainable development, economic dimension, Sustainable development goals, National development strategy, implementation of sustainable development goals, Humana Nova.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
1.1. Predmet i cilj rada	1
1.2. Izvori podataka i metode prikupljanja	1
1.3. Struktura rada	1
2. ODRŽIVI RAZVOJ	3
2.1. Koncept održivog razvoja	5
2.2. Teorije i pristupi održivom razvoju	9
2.3. Nastanak i razvoj koncepta održivog razvoja.....	10
2.3.1. Konferencija UN-a o zaštiti čovjekova okoliša u Stockholmu.....	12
2.3.2. Konferencija UN-a o okolišu i razvoju u Rio de Janeiru	12
2.3.3. Milenijska konferencija	13
2.3.4. Global Compact inicijativa UN-a	13
2.3.5. Svjetski sastanak na vrhu o održivom razvoju u Johannesburgu (Rio +10)	14
2.3.6. Konferencija UN-a o održivom razvoju Rio +20	15
2.3.7. Sastanak na vrhu o održivom razvoju u New Yorku	16
2.3.8. Konferencije o zaštiti klime	18
3. EKONOMIJA I ODRŽIVI RAZVOJ.....	21
3.1. Održivi ekonomski rast	22
3.2. Industrijski rast i inovacije	25
3.3. Smanjivanje nejednakosti unutar i između država	26
3.4. Održiva proizvodnja i potrošnja	28
3.4.1. Održiva proizvodnja	31
3.4.2. Održiva potrošnja	33
3.5. Globalna partnerstva za održivi razvoj	34
3.6. Ekonomski pokazatelji održivog razvoja	36

3.7. Kružno gospodarstvo	40
4. ODRŽIVI RAZVOJ U RH	42
4.1. Strategija održivog razvoja.....	43
4.2. Nacionalna razvojna strategija 2030.....	46
4.3. Kružno gospodarstvo u RH.....	49
4.4. Provedba ciljeva održivog razvoja u RH	49
5. PRIMJER ODRŽIVOSTI I ODRŽIVOG RAZVOJA U POSLOVANJU SOCIJALNE ZADRUGE HUMANA NOVA	57
5.1. Poslovanje socijalne zadruge Humana Nova	58
5.2. Osnovne djelatnosti socijalne zadruge Humana Nova.....	58
5.3. Integracija održivosti u radno-poslovnim procesima.....	59
6. ZAKLJUČAK	63
POPIS LITERATURE.....	65
POPIS ILUSTRACIJA	70

1. UVOD

1.1. Predmet i cilj rada

Predmet ovog rada je koncept održivog razvoja s naglaskom na ekonomske aspekte i ciljeve te provedbeni status održivog razvoja u Republici Hrvatskoj.

Cilj izrade rada je definiranje koncepta održivog razvoja s detaljnijom razradom ekonomske sastavnice, tj. dimenzije. Isto tako, cilj je prikazati uključenost Republike Hrvatske u proces održivog razvoja, prikazati kako i na koji način Republika Hrvatska sudjeluje u provedbi ciljeva održivog razvoja, posebno ekonomskih, te prikazati jedan pozitivan primjer iz poslovanja društva koje je u potpunosti prihvatilo i provodi koncept održivog razvoja.

1.2. Izvori podataka i metode prikupljanja

Podaci koji su prikupljeni u svrhu izrade ovog rada dobiveni su proučavanjem stručne literature, raznih publikacija te pregledom internet stranica za dobivanje relevantnih informacija o održivom razvoju, ekonomskim aspektima i ciljevima održivog razvoja, provedbenom statusu u Republici Hrvatskoj te o pozitivnom primjeru u poslovanju.

Prilikom izrade ovog rada koristile su se metode analize, sinteze, kompilacije i deskripcije. Složeni pojmovi, zaključci i sudovi su se raščlanjivali na jednostavnije elemente, spajanjem se prikazalo što čini koncept održivog razvoja, metodom deskripcije opisivane su činjenice koje proizlaze iz održivog razvoja, posebno ekonomskih aspekata i ciljeva, i metodom kompilacije su prikazani stavovi, zaključci i spoznaje iz drugih znanstvenoistraživačkih radova.

1.3. Struktura rada

Rad je podijeljen u šest poglavlja. Prvo poglavlje obuhvaća osnovne informacije o radu, kao što je predmet i cilj rada, metoda prikupljanja podataka i struktura rada. Drugi dio obuhvaća teorijske odrednice održivog razvoja, definira se koncept održivog razvoja, prikazane su razne teorije i pristupi konceptu održivog razvoja te je prikazan nastanak i razvoja održivog razvoja,. U trećem poglavlju detaljnije su obrađeni ekonomski aspekti, odnosno ciljevi održivog razvoja prema UN-ovom Programu za održivi razvoj do 2030. godine i pripadajući ekonomski pokazatelji. Također, u trećem poglavlju obrađeno je i kružno gospodarstvo kao novi industrijski model. U četvrtom poglavlju prikazan je provedbeni status održivog razvoja i ekonomskih ciljeva prema Programu u Republici Hrvatskoj. U petom poglavlju prikazan je

pozitivan primjer društva, socijalne zadruge Humana Nova, koje je prihvatilo i u potpunosti provodi koncept održivog razvoja u svoj poslovanju.

2. ODRŽIVI RAZVOJ

Održiv razvoj, pojam koji je danas globalno rasprostranjen, je složeni proces čiji je temeljni zadatak osiguranje ravnoteže u svijetu kroz ekonomske, društvene i okolišne učinke s temeljnim ciljem, a to je briga za dobrobit čovječanstva.¹ Kompleksnost pojma održivog razvoja dolazi do izražaja kad se shvati da njegova materijalizacija podrazumijeva promjenu ponašanja u svim segmentima čovjekovog djelovanja, kad se shvati da se radi o temeljitoj reviziji i promjeni sustava vrednota, što znači promjena dosadašnjeg načina života, stavova, vrijednosti, navika, ponašanja i djelovanja na svim razinama društva.²

Mnogo je definicija održivog razvoja koje se mogu tumačiti na različite načine ovisno o perspektivi i svakoj je definiciji zajednički termin ravnoteža. Najčešće citirana suvremena definicija održivog razvoja je iz poznatog Brundtlandovog izvješća „Naša zajednička budućnost“ (*Our Common Future*) iz 1987. godine koje održivi razvoj opisuje kao: “proces promjena u kojem su iskorištavanje resursa, smjer ulaganja, orijentacija tehničkog razvoja i institucionalne promjene u međusobnom skladu i omogućavaju ispunjavanje potreba i očekivanja sadašnjih i budućih naraštaja“ ili poznatije „razvoj koji omogućava zadovoljavanje potreba sadašnjih generacija, a bez ugrožavanja potreba budućih generacija“³.

Održivi razvoj predstavlja okvir za oblikovanje politika i strategija kontinuiranog gospodarskog i socijalnog napretka, bez štete za okoliš i prirodne izvore bitne za ljudske djelatnosti u budućnosti. On se oslanja na ideju prema kojoj razvoj ne smije ugrožavati budućnost dolazećih naraštaja trošenjem neobnovljivih izvora i dugoročnim devastiranjem i zagađivanjem okoliša. Osnovni je cilj osigurati održivo korištenje prirodnih izvora na nacionalnoj i međunarodnoj razini. S tako postavljenim ciljem, zaštita okoliša postaje znatno šira od tradicionalnog gledanja, prema kojem se dominantno bavila zaštitom ljudskog zdravlja i očuvanjem cjelovitosti ekoloških sustava. Održivi razvoj jest način proizvodnje i potrošnje koji vodi računa o prirodnim resursima eko-sustava unutar kojeg se ti procesi odvijaju. Pitanje je društvene odgovornosti da procesi proizvodnje i potrošnje ne ugrožavaju sposobnost obnavljanja prirodnih resursa.⁴

¹ Bilas, V., Franc, S., Ostojić, R: Višedimenzionalnost održivog razvoja, Udžbenici Sveučilišta u Zagrebu, Notitia d.o.o., 2017., str. 4.

² Drljača, M.: Koncept održivog razvoja i sustav upravljanja, Kvalitet i izvrsnost, 1 (2012.), str. 20-26 i 110.

³ World Commission on Environment and Development, *Our Common Future*, Oxford – New York, Oxford University Press, 1987., str.43

⁴ Održivi razvoj, ODRAZ, <https://www.odraz.hr/nase-teme/odrzivi-razvoj/odrzivi-razvoj/> (30.07.2021.)

Danas je održivi razvoj temeljen na razumijevanju povezanosti njegove tri temeljne sastavnice: društvo, okoliš i gospodarstvo. Ravnoteža između sve tri sastavnice i njezina operacionalizacija u praksi osigurava dugoročan razvoj ljudskog društva u očuvanom okolišu (slika 2.1.).⁵ Navedene tri sastavnice su objedinjene tako da su u međusobnoj interakciji i ne mogu stajati samostalno.

Slika 2.1. Tri sastavnice održivog razvoja

Izvor: Što je održivi razvoj?, LORA Laboratorij održivog razvoja, <https://lora.bioteka.hr/sto-je-odrzivi-razvoj/> (30.07.2021.)

Održivi razvoj je ekonomski razvoj koji u potpunosti uzima u obzir djelovanje ekonomske aktivnosti na okoliš i osniva se na obnovljivim izvorima dobara. Preporučeno je i uvedeno u praksu na Konferenciji o okolišu i razvoju Ujedinjenih naroda u Rio de Janeiru 1992. godine, a osnovna postavka je povećanje dobrobiti koje se mjeri povećanjem kvalitete života pojedinca i sveukupnog stanovništva, a ne povećanjem količine proizvedenih ili utrošenih materijalnih dobara ili energije. Neusklađenost interesa i usmjerenja različitih skupina i država o prvenstvima ciljeva razvoja, uzrokom je neujednačenosti razvojnih planova pojedinih zemalja, regija ili kontinenata. Manje razvijene zemlje smatraju planove održivoga razvoja

⁵ Što je održivi razvoj?, LORA Laboratorij održivog razvoja, <https://lora.bioteka.hr/sto-je-odrzivi-razvoj/> (30.07.2021.)

ograničenjima koja im nameću razvijene i tehnološki moćne zemlje, koje su svoj razvoj u prošlosti postigle upravo intenzivnim iskorištavanjem okoliša i odlaganjem štetnog otpada.⁶

Uz pojam održiv razvoj, nerijetko se veže i pojam održivost. Za pojam održivost se smatra da je proizašao iz šumarske terminologije 19. stoljeća i odnosi se na očuvanje ravnoteže eko-sustava u šumama. Pojam održivost ponovno se počinje upotrebljavati tijekom 60- tih i 70- tih godina 20. stoljeća, što je u skladu s društvenim i političkim događanjima toga vremena te ekološkim krizama, čiji su pokušaji rješavanja u konačnici i iznjedrili koncept održivog razvoja. Današnja uporaba pojma održivosti veže se uz sposobnost trajnog održavanja neke funkcije ili procesa te se nastoji uvesti u sve grane ekonomije i gospodarstva ne bi li se usporio i zaustavio ubrzan trend zagađenja okoliša i iscrpljivanja resursa.⁷

2.1. Koncept održivog razvoja

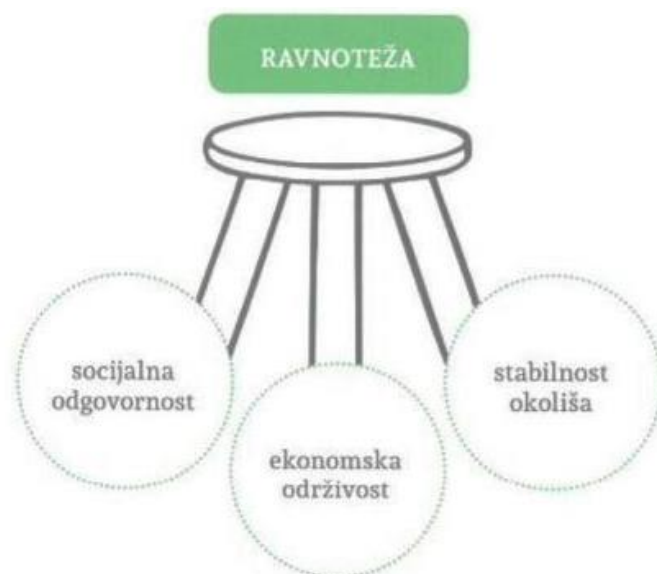
Koncept održivog razvoja predstavlja integraciju triju područja, tj. dimenzija kojima se postiže ravnoteža održivog razvoja, a njih čine ekonomija, društvo i okoliš. Na slici 2.2. prikazana je ravnoteža održivog razvoja u obliku stolice od tri noge, tzv. tronošca gdje noge stolice predstavljaju tri područja, odnosno sastavnice održivog razvoja. Ravnoteža je ostvarena jedino kada su navedena tri područja prisutna. Tek kada se uspostavi ekonomska, socijalna i ekološka odgovornost postiže se dugoročna održivost, odnosno ravnoteža. Ekonomska održivost može se definirati kao ostvarivanje rasta, učinkovitosti i pravedne distribucije bogatstva. Društvena održivost opisuje se kao sudjelovanje u donošenju, odluka, mobilnost i kohezija, ostvarivanje društvenog identiteta. Ekološka održivost predstavlja cjelovitost ekosustava, kapacitet i zaštitu prirodnih resursa.⁸

⁶ Održivi razvoj. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021., dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=44778> (21. 8. 2021).

⁷ Bačun, D., Matešić, M., Omazić, M.A., Leksikon Održivog razvoja, Zagreb, Hrvatski poslovni savjet za održivi razvoj, 2012., str. 108-109.

⁸ Bilas, V., Franc, S., Ostojić, R., op. cit., 16-17.

Slika 2.2. Ravnoteža održivog razvoja

Izvor: Obrada autora prema: Bilas, V., Franc, S., Ostojić, R.,: *Višedimenzionalnost održivog razvoja*, Udžbenici Sveučilišta u Zagrebu, Notitia d.o.o., 2017., str 16.

Važni elementi u shvaćanju koncepta održivog razvoja su:⁹

1. Konceptija razvoja - označava kvalitativnu koncepciju razvoja društva te uključuje gospodarske, kulturološke i društvene opsege razvoja;¹⁰
2. Konceptija potreba - razmatra raspodjelu osnovnih sredstava za ostvarivanje kvalitetnog života te
3. Konceptija budućih naraštaja - uzima u obzir buduće naraštaje, odnosno da se buduće naraštaje ne opterećuje s današnjim razvojnim i ekološkim problemima te da im se prenese bolja kakvoća nego što je danas.

Postoji niz načela prema kojima bi se trebao osigurati održivi razvoj. Šest načela koje je dala Britanska Komisija za održivi razvoj glase:¹¹

1. Stavljanje održivog razvoja u središte društva - održivi razvoj bi trebao biti organizacijsko načelo svih društva;
2. Davanje vrijednosti prirodi - daje se naglasak na očuvanju prirodnih resursa;

⁹ Črnjar, M., Črnjar, K., Menadžment održivog razvoja, ekonomija, ekologija, zaštita okoliša, Udžbenici Sveučilišta u Rijeci, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu u Opatiji, 2009., str 83.

¹⁰ Razvoj je često pogrešno poistovjećivan s gospodarskim rastom koji se odnosi na kvantitativne elemente razvoja (Prema: Črnjar, M., Črnjar, K., op.cit., str 83-84)

¹¹ Bilas, V., Franc, S., Ostojić, R., op. cit., str 2.

3. Pravedni udjeli za sve - treba osigurati zadovoljenje osnovnih potreba svih ljudi uz poboljšanje kvalitete življenja;
4. Onaj koji onečišćuje plaća - zahtjeva se jasno određivanje troškova i neučinkovite primjene resursa i njihovo pribrajanje u cijene proizvoda ili usluga, pri čemu se prihode od viših cijena preusmjeravaju na održivi razvoj i nadoknadi šteta onima čiji je okoliš onečišćen;
5. Dobro upravljanje - zahtjeva se izrada strategije koja se mora temeljiti na učinkovitim, participativnim sustavima upravljanja i institucijama te
6. Pristup predostrožnosti - iako tehnološki napredak omogućava održivi razvoj, treba voditi računa i o širim utjecaji napretka koji ako se ne kontroli može stvoriti opasnost od neodrživog razvoja i stvaranja šteta okolišu.

U izvješću *Caring for the Earth* navode se devet međusobno povezanih načela kao temelj strategije za održivi razvoj: Ona glase:¹²

1. Poštovanje i briga za životnu zajednicu - predstavlja etičku osnovu za ostala načela, a temelji se na poštovanju i brizi za ostale ljude i za ostale oblike života u sadašnjosti i u budućnosti;
2. Poboljšanje kakvoće života - cilj je poboljšati kakvoću ljudskog života te omogućiti ljudima da ostvare svoju sposobnost i imaju dostojanstven život. Univerzalni ciljevi su dug i zdrav život, obrazovanje, dostupnost resursa za doličan standard življenja, politička sloboda, zajamčena ljudska prava i sloboda od nasilja;
3. Zaštita vitalnosti i raznolikosti Zemlje - cilj je zaštititi sustave, tj. ekološke procese za održavanje života, zaštititi bioraznolikost ekosustava te osigurati održivost korištenja obnovljivih izvora resursa;
4. Minimaliziranje iscrpljivanja neobnovljivih resursa - cilj je maksimalno produžiti životni vijek neobnovljivih resursa;
5. Poštovanje granica prihvatnog kapaciteta Zemlje - granice prihvatnog kapaciteta se razlikuju od regije do regije, utjecaji ovise o broju ljudi, količini hrane, vode, energije i sirovina koje ljudi koriste. Da bi se poštivao prihvatni kapacitet društvo se mora služiti politikom kojom se ljudska populacija i životni stilovi dovode u ravnotežu s prihvatnim kapacitetom;

¹² Črnjar, M., Črnjar, K., op. cit., str 84-85.

6. Promjene u osobnim stavovima i postupcima - nužno je da ljudi preispitaju svoje vrijednosti i ponašanje, da se promiču one vrijednosti koje vode održivom razvoju i da se destimuliraju one koje ne vode te širiti informacije putem formalnog obrazovanja;
7. Omogućavanje zajednicama da skrbe o vlastitom okolišu - potrebno je zajednicama i lokalnim skupinama omogućiti da sami poduzimaju mjere radi stvaranja stabilnog i održivog društva;
8. Stvaranje nacionalnog okvira za integraciju razvoja i zaštite - za stvaranje nacionalnog okvira ili programa za postizanje održivosti trebalo bi imati bazu informacija, znanja, pravni okvir, pravu gospodarsku i društvenu politiku. Nacionalni program bi trebao uključivati sve interese te nastojati na vrijeme prepoznati i spriječiti probleme te
9. Stvaranje globalnog saveza - za stvaranje globalne održivosti, krajnjeg cilja održivog razvoja, bitna je suradnja svih država pri čemu bi države sa višim prihodima trebale pomoći državama s nižim prihodima kako da razviju svoju održivost i zaštite svoj okoliš jer ostvarivanje globalne održivosti koristi svim državama.

Koncept održivog razvoja zahtjeva očuvanje prirodnih resursa i s tim u vezi temeljni zaokret u eksploataciji resursa, veću učinkovitost u podjeli resursa i preraspodjelu bogatstva, uvođenje novih tehnologija i poimanje razlike između rasta i razvoja, odustajanje od aktivnosti koje bi mogle ugroziti buduće naraštaje te uključivanje koncepcije održivog razvoja u sve društvene, ekonomske i političke strukture.¹³ To je proces promjena u kojemu su eksploatacija resursa, smjer investiranja, tehnološki razvoj i institucionalne promjene u skladu s ciljem zadovoljavanja sadašnjih i budućih potencijalnih potreba pri čemu se koristi integrativni planiranje kojim se osigurava koordinirani razvoj svih aktivnosti.¹⁴

Operacionalizacija koncepta i njegova primjena u praksi rezultat su kako teorijskih tako i političkih težnji usmjerenih k osiguravanju dugoročnog razvoja ljudskog društva i očuvanju okoliša. U tom procesu, ključni događaji i pokretačka snaga bili su Svjetski skupovi na vrhu u Riju i Johannesburgu te usvajanje Milenijske deklaracije Ujedinjenih naroda u rujnu 2000. godine. Od razine Ujedinjenih naroda i Komisije UN za održivi razvoj i brojnih multilateralnih i međunarodnih institucija i organizacija, preko vlada pojedinih zemalja i EU pa sve do civilnog sektora i lokalne samouprave, provođenje koncepta održivog razvoja je pitanje na kome rade milijuni ljudi širom svijeta.¹⁵

¹³ Ibidem, str. 84.

¹⁴ Lončar, J., Globalizacija i/ili održivi razvoj?, Geografski horizont, 65(2), 2019., str. 7-16.

¹⁵ Pavić-Rogošić, L., Održivi razvoj, Odraz, 2010., str 2.

2.2. Teorije i pristupi održivom razvoju

Usporedno s razvojem koncepta održivog razvoja, razvijale su se i različite teorije i pristupi konceptu. Neke od značajnijih teorija i njihove značajke su:¹⁶

1. Teorija Brundtlandine komisije - teorija se temelji se na povezivanju održivog razvoja i budućnosti novih generacija te zagovara dugoročne promjene u pristupu prirodnim dobrima i njihovoj raspodijeli između sadašnjih i budućih generacija. Posebno se ističe zadovoljavanje životnih potreba u najsiromašnijim dijelovima svijeta;
2. Teorija kvantifikacije pojma održivog razvoja - teorija je usmjerena na ekonomske učinke te govori da je ekonomski razvoj na jednom području održiv ako ukupne rezerve ljudskog kapitala i prirodnog bogatstva ne opadaju tijekom vremena;
3. Neomarksistička teorija - prema teoriji okoliš i prirodna bogatstva nisu odlučujući čimbenici održivog razvoja, već je to politička moć te se zagovornici zalažu za preraspodjelu ekonomske i političke moći;
4. Ekološka teorija - prema teoriji zaštita okoliša je najznačajniji čimbenik održivog razvoja te se traži uvažavanje ograničenja prirode i nužnosti uklapanja u njezine granice.
5. Ekonomsko - ekološka teorija - teorija u kojoj su ekonomski i ekološki čimbenici razvoja jednako važni te zagovara dobar i dostojanstven život unutar okvira zaštite okoliša;
6. Holistička teorija - teorija je zasniva na principu jednakosti u kojoj se nastoji da se političke, ekonomske, obrazovne i kulturne orijentacije u društvu usmjere prema uvažavanju okolišnih vrijednosti. Teorija se zalaže za objedinjavanje i usuglašenost aktivnosti svih zagovornika ideje održivog razvoja, redefiniranje postojećih obrazaca raspodjele bogatstva, uvažavanje mogućnosti prirode te očuvanje društvenog i kulturnog identiteta svake zajednice.

Pristupi konceptu održivog razvoja uključuju slabu, umjerenu i jaku održivost. Jaka održivost predstavlja ekološki razvoj te zagovara korjenite promjene u društvu u odnosu čovjeka prema prirodi. Umjerena održivost zagovara da je zaštita okoliša preduvjet gospodarskom razvoju, dok je slaba održivost karakterizirana narušavanjem postojećeg stanja okoliša što posljedično znači i manje blagostanje za buduće naraštaje.¹⁷ Kod slabe održivosti

¹⁶ Herceg, N., Okoliš i održivi razvoj, Zagreb, Synopsis., str. 264-265.

¹⁷ Bilas, V., Franc, S., Ostojić, R., op. cit. str. 9.

podrazumijeva se da su proizvedeni i prirodni kapital¹⁸ međusobno zamjenjivi te je dopuštena neograničena supstitucija između njih što predstavlja manu samog pristupa jer zamjena prirodnog s proizvedenim kapitalom je jednosmjernan proces te povratak u početno stanje nije moguć. Takav pristup rezultira mogućom devastacijom okoliša. Kod jake održivosti zalih prirodnog kapitala se moraju održavati stalnim tijekom vremena te je neograničena zamjena prirodnih proizvedenim kapitalom nepoželjna. Jaka održivost prepoznaje dijelove prirodnog okoliša koji nisu zamjenjivi te smatra da ukoliko se unište usluge koje pruža okoliš da se ugrožava naše blagostanje i opstanak.¹⁹

2.3. Nastanak i razvoj koncepta održivog razvoja

Koncept održivosti i održivog razvoja se prvi put javlja u Europi sredinom 18. stoljeća kada je drvo bilo osnovni materijal te se koristilo za gorivo, gradnju, taljenje metala i brodogradnju. S obzirom da su mnoge europske zemlje sjekle više stabala nego što su ih sadile, Vlade pojedinih država, a posebno Njemačke, uvidjele su da je takvo stanje neodrživo te da bi osnova za upotrebu i iskorištavanje šuma trebali biti njihovi istinski kapaciteti. Nakon toga održivost i održivi razvoj postaje ključan pojam zagovornika zaštite okoliša. U Sjedinjenim Američkim Državama je u prvoj polovici 20. stoljeća u žarištu pokreta za zaštitu okoliša bilo iskorištavanje zemljišta i razoran utjecaj pesticida na zemlju, odnosno na krajolik te je označavalo početak modernih ekoloških pokreta. Tijekom 60-ih i 70-ih godina 20. stoljeća u Europi i Americi se pojavio strah da bi gospodarski rast, razvojni konzumerizam i s njim povezani zahtjevi životnog stila narušili ekološku ravnotežu, a time ekonomsku stabilnost i sigurnost planeta. Strah je povećan objavljivanjem dviju fotografija koje su otkrile neviđenu ljepotu i krhkost svijeta, „Izlazak Zemlje“ viđen s Mjeseca te „Plava pikula“²⁰. Tada su osnovane i svjetski slave grupe za zaštitu okoliša *Friends of the Earth* i *Greenpeace*. Pozornost je privukao i članak iz 1966. godine američkog ekonomista Kenneth E. Boulding pod nazivom „Ekonomija dolazećeg svemirskog broda Zemlja“ u kojemu govori da ne postoji ništa u neograničenim zalihama te da će ljudski rod morati pronaći svoje mjesto u cikličkom ekološkom sustavu koji jest sposoban za trajnu reprodukciju, ali kojemu su stalno potrebna energetska ulaganja da bi se održao. Nakon rasprave u Ujedinjenim narodima i prijedloga za

¹⁸ Prirodni kapital čine prirodna bogatstva, biološka raznolikost, krajobrazi, tlo, staništa, regulacija klime, kontrola erozije i dr., dok proizvedeni kapital čine zgrade, oprema, infrastruktura, tehnologija, škole. (Prema: Črnjar, M., Črnjar, K., op. cit., str. 87)

¹⁹ Črnjar, M., Črnjar, K., op. cit., str. str 88.

²⁰ „Plava pikula“ je snimljena 1972. godine u okviru misije slijetanja na Mjesec te je postala najobjavljivanija snimka u povijesti i ikona novih zagovornika održivosti i pokreta za zaštitu okoliša (Prema: Blewitt, J. Razumijevanje održivog razvoja, Zagreb, Naklada Jesenski i Turk, 2017., str. 22)

osnivanje svjetskog praznika, 1970. godine u Sjedinjenim Američkim Državama je održana prva velika ekološka manifestacija od društvenog, javnog i kulturnog utjecaja.²¹

Studija „Granice rasta“ (*The Limits to Growth*) iz 1972. godine koja je objavljena od strane ekspertne organizacije Rimski klub²², bavila se sukobom između ograničenih prirodnih resursa, rasta stanovništva i zahtjeva za brzim gospodarskim razvojem. Studija je upozoravala da postoje granice ekonomskog rasta koji se temelji na iskorištavanju neobnovljivih prirodnih izvora te je, ne toliko zbog uočenih problema, već zbog pristupa problemu i predviđanja, izazvala mnogobrojne kritike i rasprave diljem svijeta. Studija je pokrenula prve ozbiljne međunarodne rasprave o globalnim problemima.

Značajne uloge u zagovaranju i poticanju rasprava o očuvanju okoliša imale su Međunarodna unija za očuvanje prirode (*The International Union for Conservation of Nature - IUCN*) objavivši Strategiju za očuvanje svijeta, Svjetska organizacija za zaštitu prirode (*World Wildlife Fund - WWF*) te Svjetska komisija za okoliš i razvoj (*World Commission on Environment and Development - WCED*), poznatija kao Brundtland komisija. Komisija je 1987. godine objavila rad „Naša zajednička budućnost“ u kojemu je dana definicija održivog razvoja koja se i danas široko upotrebljava. U izvještaju su sadržana dva ključna koncepta održivog razvoja:²³

- koncept potreba, posebno osnovnih potreba siromašnih u svijetu, kojima treba dati najviši prioritet te
- ideja granica koje tehnološko stanje i društvena organizacija nameću mogućnostima okoliša da zadovolje sadašnje i buduće potrebe.

Održivi razvoj se prema izvještaju ostvaruje pomoću političkog sustava koji osigurava učinkovito sudjelovanje građana u donošenje odluka, ekonomskog sustava koji je u stanju stvarati viškove i tehničko znanje na samostalnoj i održivoj osnovi, društvenog sustava koji pruža rješenje za napetosti proizišle iz neskladnog razvoja, proizvodnog sustava koji poštuje obaveze očuvanja ekološke osnove razvoja, tehnološkog sustava koji može trajno tragati za novim rješenjima, međunarodnog sustava koji potiče održive trgovinske i financijske obrasce i pomoću administrativnog sustava koji je fleksibilan i ima sposobnost samoispravljanja.²⁴

²¹ Blewitt. J. Razumijevanje održivog razvoja, Zagreb, Naklada Jesenski i Turk, 2017., str. 21-23.

²² Rimski klub, neovisna globalna organizacija osnovana 1968. radi identifikacije, analize te pronalaženja rješenja za najvažnije probleme razvoja čovječanstva. Od 2008. sjedište organizacije je u švicarskom Winterthuru. Djelatnost kluba simbolizira krilatica: »misli globalno, djeluj lokalno«. Postoji 28 nacionalnih udruga Rimskoga kluba, među kojima je i hrvatska. Rimski klub osnovao je 1993. Vijeće za budućnost Europe. (prema: Rimski klub. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021., <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=52916> (8. 6. 2021.,).

²³ World Commission on Environment and Development, op. cit., str. 43.

²⁴ Ibidem., str. 65.

2.3.1. Konferencija UN-a o zaštiti čovjekova okoliša u Stockholmu

Prva međunarodna rasprava o globalnim problemima okoliša održana je u lipnju 1972. godine u Stockholmu pod pokroviteljstvom Ujedinjenih naroda pod nazivom Konferencija o zaštiti čovjekova okoliša. Na Konferenciji je sudjelovalo 113 država i oko 400 raznih organizacija. Usvojena je „Deklaracija o čovjekovom okolišu“, a koja se sastojala od dvadeset i šest načela za zaštitu, očuvanje i poboljšanje čovjekova okoliša te „Akcijski program“ koji je sadržavao 109 preporuka za konkretna djelovanja država na temelju kojih je i utemeljen Program za okoliš Ujedinjenih naroda (*United Nations Environment Programs - UNEP*). Na Konferenciji je i prvi put iznesena ideja o održivom razvoju u dokumentu *World Conservation Strategy*, a razmatrao je prvenstveno ekološku održivost i očuvanje resursa.²⁵

2.3.2. Konferencija UN-a o okolišu i razvoju u Rio de Janeiru

Druga konferencija Ujedinjenih naroda o okolišu i razvoju održana je u lipnju 1992. godine u Rio de Janeiru, poznatija kao Zemaljski sastanak. Konferencija je dala značajan doprinos usvajanju koncepta održivog razvoja na globalnoj razini te je usvojen niz sporazuma:²⁶

- Deklaracija o okolišu, poznatija kao Rio deklaracija, sadrži 27 načela za ostvarivanje održivog razvoja,
- Okvirna konvencija o promjeni klime (*The United Nations Framework Convention on Climate Change – UNFCCC*),
- Konvencija o biološkoj raznovrsnosti,
- Program za 21. stoljeće (*Agenda 21*) te
- Principi o upravljanju, zaštiti i održivom razvoju svih tipova šuma.

Agenda 21

Agenda 21 predstavlja akcijski plan za održivi razvoj koji povezuje ekološke s društvenim i ekonomskim pitanjima. Obrađeno je više područja, od klimatskih promjena, onečišćenja mora, uništenja šuma, ljudskih resursa, poljoprivrede i drugih. Prema planu su stanovništvo, potrošnja i tehnologija primarne pokretačke sile promjena u okolišu. Plan potiče smanjenje rastrošnih i neučinkovitih obrazaca potrošnje u određenim dijelovima svijeta te istodobno potiče ubrzani i održivi razvoj u ostalim dijelovima svijeta. Plan nudi mogućnost suzbijanja degradacije okoliša te se istodobno bavi siromaštvom, zdravljem i naobrazbom.

²⁵ Herceg, N., op. cit., str 33-34 i 255.

²⁶ Ibidem, str 256.

Donošenjem plana su industrijalizirane države prihvatile da njihov udjel u čišćenju okoliša mora biti veći od siromašnih država jer stvaraju veća onečišćenja. Također, plan poziva sve države na usvajanje nacionalne strategije održivog razvoja.²⁷

2.3.3. Milenijska konferencija

Konferencija u Rio de Janeiru i *Agenda 21* dali su snažnu potporu načelu održivog razvoja što je rezultiralo Milenijskom konferencijom održanom u rujnu 2000. godine u New Yorku pod pokroviteljstvom Ujedinjenih naroda. Usvojena je Milenijska deklaracija, tj. politički dokument za 21. stoljeće, koji utvrđuje ciljeve razvoja na područjima od interesa za međunarodnu zajednicu te aktivnosti koje trebaju pridonijeti njihovom ostvarivanju. U Deklaraciji je navedeno osam Milenijskih razvojnih ciljeva za koje su se države članice Ujedinjenih naroda obvezale da će ostvariti do 2015. godine.²⁸

Deklaracija je bila glavni dokument i sadržavala je izjavu o vrijednostima, načelima i ciljevima međunarodnog djelovanja za 21. stoljeće te je postavila i rokove za mnoge kolektivne akcije. Deklaracija je značajna zbog toga što je prepoznata kolektivna odgovornost svjetskih vlada da podržavaju ljudsko dostojanstvo i jednakost, kao i dužnost svjetskih čelnika prema svim ljudima, a posebno prema djeci i najugroženijima te je ustanovljen središnji izazov današnjice, a to je da globalizacija postane pozitivna snaga za sve, priznajući da su trenutno i njezine koristi i troškovi nejednako podijeljeni. U Deklaraciji su navedene šest vrijednosti koje su ključne za međunarodne odnose u 21. stoljeću, a to su sloboda, jednakost pojedinaca i nacija, solidarnost, tolerancija, poštivanje prirode i zajednička odgovornost. Deklaracija je pozvala na globalne politike i mjere koje odgovaraju potrebama zemalja u razvoju i gospodarstava u tranziciji.²⁹

2.3.4. Global Compact inicijativa UN-a

2000. godine pokrenut je Globalni sporazum Ujedinjenih naroda (*UN Global Compact*) čiji je temeljni cilj usklađivanje poslovanja i strategije tvrtki s deset univerzalnih principa u oblasti ljudskih prava, rada, okoliša i borbe protiv korupcije. Inicijativa je utemeljena na promicanju održivog razvoja i korporativne održivosti, pri čemu je prisutan integrirani pristup. *UN Global Compact* svojim članicama pomaže u postizanju korporativne održivosti i ispunjenju globalnih ciljeva. Načela su univerzalni okvir za odgovorno i održivo poslovanje usmjereno prema praksama

²⁷ Črnjar, M., Črnjar, K., op. cit., str 92-93.

²⁸ Održivi razvoj, Ministarstvo vanjskih i europskih poslova, <http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi0/globalne-teme/odrzivi-razvoj/> (30.07.2021.).

²⁹ Milenijska deklaracija, UN, <https://www.un.org/en/development/devagenda/millennium.shtml> (21.07.2021.).

koje osiguravaju da se financijska dobit ne generira nauštrb ljudi, društva ili okoliša i primjenjiva u cijelom svijetu. Deset načela proizašla su iz Opće deklaracije o ljudskim pravima, Deklaracije Međunarodne organizacije rada o temeljnim načelima i pravima na radu, Rio deklaracije te Konvencija Ujedinjenih naroda protiv korupcije.³⁰ U tablici 2.1. prikazana su 10 načela Globalnog sporazuma.

Tablica 2.1. Načela Globalnog sporazuma

DESET NAČELA GLOBALNOG SPORAZUMA			
LJUDSKA PRAVA	RADNA PRAVA	OKOLIŠ	BORBA PROTIV KORUPCIJE
Načelo 1: Tvrtke bi trebale podupirati i poštivati zaštitu međunarodno priznatih ljudskih prava	Načelo 3: Tvrtke bi trebale podržavati slobodu udruživanja i stvarno priznavanje prava na kolektivno pregovaranje	Načelo 7: Tvrtke bi trebale podupirati predostrožan pristup izazovima na području okoliša	Načelo 10: Tvrtke bi trebale raditi na suzbijanju korupcije u svim njenim oblicima, uključujući iznudu i podmićivanje
Načelo 2: pobrinuti se da ne sudjeluju u kršenjima ljudskih prava.	Načelo 4: dokidanje svih oblika prisilnog rada	Načelo 8: pokrenuti inicijative radi promicanja veće odgovornosti prema okolišu	
	Načelo 5: stvarno ukidanje dječjeg rada	Načelo 9: poticati razvoj i širenje ekološki prihvatljivih tehnologija	
	Načelo 6: ukidanje diskriminacije u vezi sa zapošljavanjem i izborom zanimanja		

Izvor: Obrada autora prema: Deset načela UN Global Compacta, HUP, <https://www.hup.hr/program-rada-13.aspx> (21.07.2021).

2.3.5. Svjetski sastanak na vrhu o održivom razvoju u Johannesburgu (Rio +10)

Deset godina nakon Rio konferencije, 2002. godine, održan je Svjetski sastanak na vrhu o održivom razvoju u Johannesburgu, poznatiji kao Rio +10. Sastanak je okupio desetke tisuća sudionika, uključujući šefove država i vlada, nacionalne delegate i čelnike iz nevladinih organizacija, poduzeća i drugih glavnih grupa kako bi usmjerili pažnju na suočavanje s izazovima poboljšanja života ljudi i očuvanja prirodnih resursa u svijetu koji raste u broju stanovnika, sa sve većim zahtjevima za hranom, vodom, skloništem, sanitarijama, energijom,

³⁰ Deset načela UN Global Compacta, HUP, dostupno na <https://www.hup.hr/program-rada-13.aspx> (21.07.2021).

zdravstvenim uslugama i ekonomskom sigurnošću.³¹ Na sastanku je analiziran desetoljetni napredak te su usvojena su dva ključna dokumenta:³²

- Politička deklaracija ili Deklaracija iz Johannesburga te
- Plan provedbe, poznatiji i kao Lokalni plan za 21. stoljeće

Deklaracija iz Johannesburga je politički dokument u kojemu su čelnici država iskazali političku volju za preuzimanjem obveza u ispunjavanju ciljeva održivog razvoja. U njoj se naglašavaju tri važna stupa održivog razvoja, gospodarski, socijalni i okolišni, teži se iskorjenjivanju siromaštva, promijeni obrasca proizvodnje i potrošnje te zaštiti i upravljaju prirodnim resursima. Također, ponavlja se obveza svih država prema Povelji Ujedinjenih naroda i međunarodnom pravu, poziva se na jačanje multilateralizma te uključenost skupina civilnog društva u rješavanje pitanja održivog razvoja.³³

Plan provedbe, tj. Lokalni plan za 21. stoljeće (*Local Agenda 21*) ili skraćeno LA 21 se prvi put pojavljuje u akcijskom planu *Agenda 21*, ali je usvojen tek na sastanku u Johannesburgu. Plan je predviđen kao okvir za provedbu obveza usvojenih na Konferenciji u Rijju. Lokalne vlasti, odnosno gradske, pokrajinske i državne vlasti se pozivaju na uključivanje svih društvenih skupina u postizanje suglasnosti oko planiranja održivog razvoja svojih zajednica na lokalnoj, regionalnoj i globalnoj razini. Plan predstavlja proces u kojemu mjesne uprave, u partnerskom odnosu sa svim sudionicima lokalne zajednice, rade na izradi akcijskih planova za provedbu ideje održivog razvoja na lokalnoj razini.³⁴

Konferencija u Johannesburgu o održivom razvoju, održana 2002. godine, pokazala je da nije puno učinjeno, ali je zapamćena kao *summit* kompromisa, između Europe i Sjedinjenih Američkih Država, između razvijenih i nerazvijenih zemalja.³⁵

2.3.6. Konferencija UN-a o održivom razvoju Rio +20

Konferencija Ujedinjenih naroda o održivom razvoju Rio +20, održana je 2012. godine u Rio de Janeiru te je postavila sveobuhvatni okvir za održivi razvoj. Jedna od najznačajnijih odluka i budućih zadataka je definiranje ciljeva održivog razvoja koji će uključivati tri dimenzije održivog razvoja – gospodarsku, socijalnu i okolišnu te koji se trebaju nadovezati na

³¹ Svjetski sastanak o održivom razvoju u Johannesburgu, UN, <https://sustainabledevelopment.un.org/milestones/wssd> (21.07.2021.)

³² Črnjar, M., Črnjar, K., op.cit., str 92-93.

³³ Ibidem, str 93.

³⁴ Herceg, N., op. cit, str 257-258.

³⁵ Pavić-Rogošić, L., op. cit., str 3.

razvojne politike sadržane u Milenijskim razvojnim ciljevima i predstavljati globalno razvojno djelovanje za razdoblje nakon 2015. godine.³⁶ Ciljevi bi bili akcijski orijentirani, sažeti, jednostavni za komuniciranje, brojčano ograničeni, aspiracijski, globalni i univerzalno primjenjivi na sve države.³⁷

2.3.7. Sastanak na vrhu o održivom razvoju u New Yorku

U rujnu 2015. godine održan je Sastanak na vrhu Ujedinjenih naroda o održivom razvoju u New Yorku. Usvojen je Program Ujedinjenih naroda o održivom razvoju do 2030. godine, poznatija i kao *Agenda 2030*.³⁸

Promijenimo naš svijet: Agenda 2030 za održivi razvoj

Završni dokument, odnosno rezoluciju koji je usvojila Opća skupština Ujedinjenih naroda na sastanku, naziva se „Promijenimo naš svijet: Agenda 2030. za održivi razvoj“, a predstavlja akcijski plan za održivi razvoj do 2030. godine. Glavnu okosnicu dokumenta čine 17 ciljeva održivog razvoja (*Sustainable Development Goals - SDGs*), prikazanih u tablici 2.2., detaljno razrađenih u 169 međusobno usko povezanih podciljeva koji se temelje na milenijskim razvojnim ciljevima. Ciljevi su cjeloviti i nedjeljivi, globalni i univerzalno primjenjivi te uravnotežuju tri dimenzije održivog razvoja: gospodarsku, društvenu i ekonomsku. *Agenda 2030* svoje težište stavlja na ljude, planet, prosperitet, mir i partnerstvo očekujući od država da u skladu sa svojim nacionalnim kapacitetima učine sve da „nitko ne bude ostavljen po strani“. Akcijski plan poziva države da što prije razviju praktična i ambiciozna nacionalna rješenja za njezinu ukupnu provedbu. Pri tome se mogu koristiti i postojeći instrumenti poput nacionalnih strategija održivog razvoja. Potiče se države i na uspostavu redovnog i poticajnog procesa pregleda provedbe plana na nacionalnoj, ali i lokalnoj razini, a posebno se ukazuje na potrebu uključivanja svih sudionika održivog razvoja, od državnih i lokalnih institucija, organizacija civilnog društva, akademske zajednice i privatnog sektora, kao i podrške parlamenta i drugih institucija u tom smislu.³⁹

³⁶ Održivi razvoj, Ministarstvo vanjskih i europskih poslova, <http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi0/globalne-teme/odrzivi-razvoj/> (30.07.2021.)

³⁷ Blewitt, J., op cit., str. 32.

³⁸ Održivi razvoj, Ministarstvo vanjskih i europskih poslova, <http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi0/globalne-teme/odrzivi-razvoj/> (30.07.2021.)

³⁹ UN, Rezolucija Opće skupštine UN-a 70/1 Promijenimo naš svijet: Agenda 2030 za održivi razvoj, 2015.

Tablica 2.2. Ciljevi održivog razvoja

AGENDA 30 - CILJEVI ODRŽIVOG RAZVOJA	
CILJ 1.	Iskorijeniti sve oblike siromaštva svuda u svijetu
CILJ 2.	Iskorijeniti glad, postići sigurnost hrane i poboljšanu ishranu te promicati održivu poljoprivredu
CILJ 3.	Osigurati zdrav život i promicati blagostanje za ljude svih generacija
CILJ 4.	Osigurati uključivo i pravedno kvalitetno obrazovanje te promicati mogućnosti cjeloživotnog učenja za sve
CILJ 5.	Postići rodnu ravnopravnost i osnažiti sve žene i djevojčice
CILJ 6.	Osigurati pristup pitkoj vodi za sve, održivo upravljati vodama te osigurati higijenske uvjete za sve
CILJ 7.	Osigurati pristup pouzdanoj, održivoj i suvremenoj energiji po pristupačnim cijenama za sve
CILJ 8.	Promicati kontinuiran, uključiv i održiv gospodarski rast, punu i produktivnu zaposlenost i dostojanstven rad za sve
CILJ 9.	Izgraditi prilagodljivu infrastrukturu, promicati uključivu i održivu industrijalizaciju i poticati inovativnost
CILJ 10.	Smanjiti nejednakosti unutar i između država
CILJ 11.	Učiniti gradove i naselja uključivim, sigurnim, prilagodljivim i održivim
CILJ 12.	Osigurati održive oblike potrošnje i proizvodnje
CILJ 13.	Poduzeti hitna djelovanja u borbi protiv klimatskih promjena i njihovih posljedica
CILJ 14.	Očuvati i održivo koristiti oceane, mora i morske resurse za održiv razvoj
CILJ 15.	Očuvati, ponovno uspostaviti i promicati održivo korištenje kopnenih ekosustava, održivo upravljati šumama, suzbiti dezertifikaciju, zaustaviti degradaciju tla te spriječiti uništavanje biološke raznolikosti
CILJ 16.	Promicati, u svrhe održivog razvoja, miroljubiva i uključiva društva, osigurati pristup pravosuđu za sve i izgraditi učinkovite, odgovorne i uključive institucije na svim razinama.
CILJ 17.	Ojačati načine provedbe te učvrstiti globalno partnerstvo za održivi razvoj

Izvor: Obrada autora prema: UN, Rezolucija Opće skupštine UN-a 70/1 *Promijenimo naš svijet: Agenda 2030 za održivi razvoj*, 2015. Preuzeto s: <http://www.mvep.hr/files/file/2018/1812131803-rezolucija-unga-hr-prf-final.pdf> (30.07.2021.).

Sve države članice Ujedinjenih naroda preuzele su na sebe političku obvezu provedbe *Agende 2030*. Države svoja postignuća u provedbi predstavljaju putem Dobrovoljnih nacionalnih pregleda o provedbi ciljeva održivog razvoja te je izvješćivanje o postignućima u provedbi važna sastavnica u djelovanju svake države članice Ujedinjenih naroda u području održivog razvoja.⁴⁰

2.3.8. Konferencije o zaštiti klime

Nastavno na brojne rasprave i konferencije o održivom razvoju, održavale su se i konferencije o zaštiti okoliša i klime, kao neodvojivom elementu održivog razvoja. Nastavno su navedene neke od značajnijih konferencija Ujedinjenih naroda koje su davale doprinose i pozitivne učinke na provođenje određenih mjera u očuvanju i zaštiti klime, okoliša i nastavno na održivi razvoj.

Prva svjetska konferencija o klimi održana je u Ženevi 1979. godina i na njoj su se razmatrali prvi obrisi potencijalnih učinaka klimatskih promjena.⁴¹ Bečkom konvencijom o zaštiti ozonskog sloja, tzv. Montrealskim protokolom utvrđena su načela za zaštitu ozonskog sloja, a nakon znanstvenih upozorenja da je njegovo uništavanje opasno za zdravlje ljudi i okoliš. Konvencijom se nastojalo promicati međunarodna suradnja razmjenom informacija o utjecaju ljudskog djelovanja na ozonski sloj. Bečka konvencija bila je prva konvencija bilo koje vrste koju su potpisale sve uključene zemlje. Donesena je 1985. godine, a stupila je na snagu 1988. godine te postigla potpunu ratifikaciju 2009. godine.⁴² Montrealski sporazum, tj. protokol nastavlja se na Bečku konvenciju i predstavlja mjere za zaštitu ozonskog omotača. To je globalni sporazum kojim se štiti zemljin stratosferski ozonski omotač postupnim ukidanjem kemikalija koje ga oštećuju. To postupno ukidanje uključuje i proizvodnju i potrošnju tvari koje oštećuju ozonski omotač. Budući da su tvari koje oštećuju ozonski omotač također snažni staklenički plinovi, postupno ukidanje također je presudno za ublažavanje klimatskih promjena. Montrealski protokol dogovoren je 1987. godine, a stupio je na snagu 1989. godine.⁴³

Konferencija u Kyotu je održana 1997. godine i na kojoj su definirani ciljevi smanjenja antropogene emisije ugljikova dioksida i drugih stakleničkih plinova. Države potpisnice su se obvezale da će do 2012. godine smanjiti emisiju štetnih plinova na 5,2% ispod razine emisije

⁴⁰ Održivi razvoj, Ministarstvo vanjskih i europskih poslova, <http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralne-odnosi0/globalne-teme/odrzivi-razvoj/> (30.07.2021.)

⁴¹ Herceg, N., op. cit., str. 36.

⁴² Bečka konvencija o zaštiti ozonskog sloja, EUR-Lex, dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=LEGISSUM:4413654> (21.07.2021.)

⁴³ Montrealski protokol o tvarima koje oštećuju ozonski omotač, EUR-Lex, dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:4413653> (21.07.2021.)

štetnih plinova iz 1990. godine. Bilo je potrebno da ga ratificira 55 država te da one čine 55% zagađivača. 2005. godine je ratificiran kada je Rusija potpisala sporazum.⁴⁴ Nakon toga uslijedio je niz konferencija sa slabim rezultatima djelovanja, poput Konferencije o klimatskim promjenama u Kopenhagenu održane 2010. godine, zatim Konferencije u Cancunu održane 2011. godine, na kojoj je dogovoreno osnivanje GFC fonda (*Green Climate Fund*) kojemu je cilj pomoći siromašnim državama u borbi s posljedicama globalnog zagrijavanja i dogovor kojim bi se zaustavilo krčenje i uništavanje šuma.⁴⁵ Konferencija o klimatskim promjenama u Durbanu je održana 2012. godine, nakon koje je iste godine uslijedila Konferencija o klimatskim promjenama u Dohi. Na Konferenciji u Dohi su stranke Kyotskog protokola uz Okvirnu konvenciju Ujedinjenih naroda o promjeni klime usvojile Izmjenu iz Dohe Kyotskog protokola kojom se uspostavlja drugo obvezujuće razdoblje Kyotskog protokola koje je počelo 1. siječnja 2013. godine, a završilo 31. prosinca 2020. godine s pravno obvezujućim obvezama smanjenja emisija. Prema Izmjeni iz Dohe, Europska unija, njezine države članice i Island su se obvezale ograničiti svoje prosječne godišnje emisije stakleničkih plinova u razdoblju od 2013. do 2020. godine na osamdeset posto svojih emisija u odnosu na baznu 1990. godinu. Globalni doseg ciljeva smanjenja emisije ugljikovog dioksida ograničen je na petnaest posto zbog nesudjelovanja Japana, Rusije, Kanade i Sjedinjenih Američkih Država i zbog toga što su Kina, Indije i Brazil još u Kyotu kategorizirane kao zemlje u razvoju pa nisu potpadale pod te ciljeve.⁴⁶ Jedna od značajnijih konferencija o klimatskim promjenama bila je u Parizu 2015. godine na kojoj je postignut novi globalni sporazum o klimatskim promjenama. Sporazum predstavlja uravnoteženi ishod s akcijskim planom za ograničavanje globalnog zatopljenja znatno ispod 2°C. Dogovoren je prvi pravno obvezujući i univerzalni sporazum o klimi koji stavlja svijet na put da izbjegne opasne klimatske promjene. Glavne elemente Pariškog sporazuma čine:⁴⁷

- dugoročni cilj-vlade su se složile zadržati porast globalne prosječne temperature na znatno ispod 2°C iznad predindustrijske razine i ulagati napore da ga ograniče na 1,5°C;
- doprinosi-prije i tijekom pariške konferencije zemlje su podnijele sveobuhvatne nacionalne klimatske akcijske planove za smanjenje svojih emisija;
- ambicija-vlade su se složile priopćavati svakih 5 godina svoje doprinose radi postavljanja ambicioznijih ciljeva;

⁴⁴ Herceg, N., op. cit., str 37.

⁴⁵ Ibidem.

⁴⁶ Blewitt, J., op. cit., str. 31

⁴⁷ Konferencija o klimatskim promjenama u Parizu, Europsko Vijeće, <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/international-summit/2015/11/30/> (21.07.2021.).

- transparentnost-prihvatili su i međusobno izvještavanje i javnost o tome koliko dobro rade u provedbi svojih ciljeva, kako bi osigurali transparentnost i nadzor te
- solidarnost-Europska Unija i druge razvijene zemlje nastavit će pružati financiranje klime kako bi pomogle zemljama u razvoju kako za smanjenje emisija tako i za izgradnju otpornosti na utjecaje klimatskih promjena.

Nakon Konferencije u Parizu i sklopljenog Pariškog sporazuma uslijedila je Konferencija u Marakešu održana 2016. godine. Na Konferenciji najavljeno je puno provođenje Pariškog sporazuma te posebno je istaknut „ iznimni zamah u borbi protiv klimatskih promjena diljem svijeta“. Godinu dana poslije Konferencije u Marakešu, održala se Konferencija u Bonnu na kojoj se ostvaruje značajan napredak prema jasnoj implementaciji smjernica koje će omogućiti provedbu Pariškog sporazuma. Klimatska konferencija održana u Katowicama 2018. godine je postigla velik napredak. Međunarodna zajednica usvojila je niz pravila koja omogućavaju provedbu Pariškog sporazuma. Dan je politički signal da države neće prestati sa svojim prethodnim obvezama u vezi s zaštitom klime. Na svjetskoj klimatskoj konferenciji međunarodna zajednica dogovorila se o pravilniku od preko 100 stranica. Ovaj se pravilnik sastoji od brojnih pojedinačnih propisa. Sva pravila zajedno imaju za cilj osigurati da se sve države pridržavaju pariških klimatskih ciljeva i provode bez rupa. Po prvi put postavlja obvezujuće standarde transparentnosti za sve države. Konferencija o klimatskim promjenama u Madridu, ukupno 25. po redu, održana je 2019. godine i završila je dogovorom o povećanom smanjenju emisija ugljika, ali i razočarenjem jer su odluke o globalnom sustavu trgovanja ugljikom, jasnoći o konkretnom smanjenju emisija i sustavu za usmjeravanje novih sredstava u najranjivije zemlje odgođene do sljedeće konferencije u Glasgowu koja će se održati u studenom 2021. godine.⁴⁸

⁴⁸ Vodič kroz pregovore o klimatskim promjenama, Europski parlament, https://www.europarl.europa.eu/infographic/climate-negotiations-timeline/index_hr.html#event-2019-12-13 (21.07.2021.).

3. EKONOMIJA I ODRŽIVI RAZVOJ

Ekonomija ima centralnu ulogu u suvremenom svijetu. Osnovne ideje koje se provlače cijelim područjem ekonomije su oskudnost resursa i želja za efikasnošću. Prirodni resurs je do nedavno bio na marginama ekonomije te pitanje prekomjernog iskorištavanja prirodnih resursa nije imalo na značenju.⁴⁹ Ekonomski rast je dominirajući društveni imperativ čiji je temeljni cilj ostvariti maksimalan profit. Ekonomski rast je razvijen na etici efikasnosti i njenom podupiranju pod svaku cijenu.⁵⁰ Uz ekonomski rast podrazumijevao se i ekonomski razvoj, tako da se unatoč različitim teorijskim objašnjenjima nije uspjela uspostaviti kvalitativna razlika između ta dva pojma sve do kraja šezdesetih godina dvadesetog stoljeća kada je postalo jasno da ekonomski rast ne znači odmah i jednakost te da rast može imati štetne društvene posljedice kao što su podijeljenost svijeta na razvijeni i nerazvijeni svijet. Potrebno je prevladati prepreke kako bi se ostvario razvoj. Ekonomski rast je zamijenjen novim održivim razvojem koja nastaje kao odgovor na globalne probleme koji zahtijevaju sudjelovanje svih zemalja svijeta u njihovu rješavanju, a koji proizlaze iz ekonomskih, političkih, kulturnih i etničkih diferencijalnih potreba ljudi i profiliraju pogled na svijet - odozdo iz društvene baze, poštujući pritom dugoročne, globalne tendencije, istodobno tih novih i starih razvojnih trendova.⁵¹ Uzevši u obzir da je temeljna razlika između ekonomskog rasta i razvoja u tome što je ekonomski rast definiran kao rast realnog bruto domaćeg proizvoda u određenom promatranom vremenu i rast realnog bruto domaćeg proizvoda po stanovniku u određenom promatranom vremenu dok je ekonomski razvoj širi pojam koji iskazuje poboljšanja kroz indikatore poput prosječne životne dobi stanovnika, prosječnog trajanja života, institucionalnog razvoja, ekonomskih i političkih sloboda, socijalne pravde, kvalitete života, stabilnog i kvalitetnog okruženja javlja se potreba održivog razvoja kao odgovor na svjetska gospodarska zbivanja u dvadesetom stoljeću.⁵² Jedan od ciljeva održivog razvoja je postići ravnotežu između ekonomskog rasta i razvoja.

Ekonomija predstavlja jednu od dimenzija održivog razvoja i uključuje odgovornu proizvodnju i potrošnju, ostvarivanje ekonomskog rasta i smanjenje nejednakosti, liberalizaciju trgovine, industrijskog rasta i inovacije, izgradnju globalnih partnerstva za održiv razvoj i drugo.⁵³

⁴⁹ Pupovac, D., Održivi razvoj – Novo lice ekonomije, *Socijalna ekologija*, 24, 2015, str 104-124.

⁵⁰ Dragičević, M., Održivi razvoj – koncepcija gospodarskog razvoja Hrvatske, *Društvena istraživanja*, br. 6(2-3 (28-29)), 1997., str. 373-381.

⁵¹ Dragičević, M., *Ekonomija i novi razvoj*, Alinea, Zagreb, 1996., str. 79, 111.

⁵² Cini, V., Drvenkar, N., *Regionalna ekonomija (powerpoint)*, Ekonomski fakultet u Osijeku, 2014/2015.

⁵³ Bilas, V., Franc, S., Ostojić, R., op. cit. str 74.

3.1. Održivi ekonomski rast

Ekonomski rast omogućuje bolje zadovoljavanje ljudskih potreba i želja, osigurava mogućnosti za boljim zdravstvenim uslugama te povećava sreću ljudi. Donedavno se ekonomski rast smatrao rješenjem svih problema, od siromaštva, nezaposlenosti, prenapučenosti, degradacije okoliša i to bi vrijedilo da rast nije u konačnom, nerastućem ekosustavu uz oportunitetni trošak istiskivanja prirodnog kapitala i ekoloških usluga.⁵⁴ Zemlja ima vlastiti kapacitet koji ima tri ograničenja:⁵⁵

- neobnovljive prirodne resurse koji se mogu iscrpiti;
- probleme okoliša koji se očituju onečišćenjem i mogućnošću apsorpcije onečišćenosti bez većih posljedica i
- obnovljive resurse koji se zbog nekontrolirana iskorištavanja ne mogu reproducirati ili daju sve manje prinose.

Nakon određene točke, rast proizvodnje i stanovništva povećavat će društvene troškove i troškove zaštite okoliša brže od stvaranja koristi od proizvodnje što će u konačnici dovesti do neekonomičnog rasta. Neekonomičan rast nastaje kada se povećanje proizvodnje događa nauštrb resursa i blagostanja koji vrijede više od proizvedenih dobara. Posljedica je nepoželjne neravnoteže količina, odnosno korisnosti i beskorisnosti. U konceptu održivog razvoja i dalje ekonomski rast ima značajnu ulogu, ali se promatra na drugačiji način, odnosno uključuje zadovoljavanje potreba ljudi i okoliša. Prisutan je integrirani pristup u rješavanju pitanja održivosti i održivog razvoju, što uključuje usklađivanje ekonomskih, društvenih i ekoloških pitanja. Održivi ekonomski rast predstavlja pronalaženje poslova koji će stimulirati gospodarstvo, ali ujedno neće biti štetni po okoliš. Za smanjivanje siromaštva ekonomski rast bi trebao biti veći od prethodno zabilježene, međutim to ujedno znači da bi rast mogao dovesti i do većeg onečišćivanja okoliša. Ekonomski utjecaj na okoliš ovisi o broju stanovnika, potrošnji po stanovniku te tehnologiji uz pomoć koje se dobra i usluge proizvode. Kako bi se izbjegao negativan utjecaj na okoliš, nužan je tehnološki razvoj.⁵⁶ Tehnologija predstavlja glavni faktor za odvajanje rasta proizvodnje i potrošnje od negativnih utjecaja na okoliš. Granice rasta određene su raspoloživošću prirodnih resursa i tehnologijom proizvodnje. Predlaže se i da se dosadašnji tehnološki razvoj, koji je bio praćen stalnom produktivnosti rada, zamijeni rastom produktivnosti resursa.⁵⁷

⁵⁴ Ibidem, str. 79.

⁵⁵ Črnjar, M., Črnjar, K., op. cit., str. 96-97.

⁵⁶ Bilas, V., Franc, S., Ostojić, R., op. cit. str 78-79.

⁵⁷ Pupovac, D., op.cit., str 104-124.

Za gospodarstvo koje koristi obnovljive resurse uz održivi prinos bez tehnološkog napretka ekonomski rast bi bio samo prijelazni ili privremeni fenomen, dok kod neobnovljivih resursa ne postoji održivi prinos jer ne postoji stalna stopa uporabe koja bi bila održiva neograničeno vrijeme. Uporaba u postojećih zalihama rezultira smanjivanjem i iscrpljivanjem zaliha. Održivi razvoj zahtjeva prelazak iz ekonomije rasta na ravnotežnu ekonomiju gdje je kapacitet konstantan, a raspodjela se slobodno odvija među tržištima. Kod ekonomije ravnoteže postoji kontinuirana proizvodnja i potrošnja i promjena zaliha. Kapacitet mora biti dugoročno ekološki održiv kako bi se osigurao zadovoljavajući životni standard. Ekonomska politika za održivi razvoj rješenja problema temelje na tradicionalnim načelima održivosti, dostatnosti, jednakosti i učinkovitosti. Problem alokacije, distribucije i omjera se smatraju najvećim ekonomskim problemima. Alokacija resursa podrazumijeva podjelu među višestrukim korisnicima. Optimalnom alokacijom se smatra pružanje potrošačima onoga što trebaju i što mogu platiti, a postiže se relativnim cijenama koje mjere granične oportunitetne troškove. Distribucija podrazumijeva podjelu resursa u finalnom obliku među potrošačima, a optimalna je ona u okvirima jednakosti i dostatnosti. Transfornim plaćanjima i granicama nejednakosti se postiže distribucija. Optimalan omjer je onaj koji maksimizira standard življenja tijekom vremena na dovoljnoj razini potrošnje resursa po glavi stanovnika.⁵⁸

U Ciljevima održivog razvoja (*Agenda 2030*) sadržani su podciljevi održivog ekonomskog rasta i navedeni su u tablici 3.1.

⁵⁸ Bilas, V., Franc, S., Ostojić, R., op. cit. str 79.

Tablica 3.1. Podciljevi održivog ekonomskog rasta (Agenda 2030)

AGENDA 30 - CILJ 8.- Promicati kontinuiran, uključiv i održiv gospodarski rast, punu i produktivnu zaposlenost i dostojanstven rad za sve	
8.1.	Održati gospodarski razvoj per capita u skladu s nacionalnim okolnostima, a posebno rast od barem 7 posto bruto domaćeg proizvoda godišnje u najmanje razvijenim zemljama
8.2.	Postići više razine gospodarske produktivnosti diversifikacijom, tehnološkim unapređenjem i inovacijama, kao i s naglaskom na visoko profitabilne i radno intenzivne sektore
8.3.	Promicati razvojno orijentirane politike koje podržavaju produktivne aktivnosti, stvaranje pristojnih poslova, poduzetništvo, kreativnost i inovativnost, te potiču osnivanje i rast mikro, malih i srednjih poduzeća, između ostalog i putem pristupa financijskim uslugama
8.4.	Postupno do 2030. poboljšati učinkovitost iskorištavanja globalnih resursa u potrošnji i proizvodnji i nastojati da gospodarski rast ne bude povezan s degradacijom okoliša, u skladu s 10-godišnjim okvirom programa o održivoj potrošnji i proizvodnji, u čemu razvijene zemlje moraju služiti kao primjer
8.5.	Do 2030. postići puno i produktivno zapošljavanje i pristojan posao za sve muškarce i žene, između ostalog i za mlade ljude i osobe s invaliditetom, te jednaku plaću za rad iste vrijednosti
8.6.	Do 2020. znatno smanjiti udio mladih koji nisu zaposleni, niti su u procesu obrazovanja ili osposobljavanja
8.7.	Poduzeti neposredne i učinkovite mjere iskorjenjivanja prisilnog rada, ukidanja modernog ropstva i trgovanja ljudima, te osiguranja zabrane i ukidanja najtežih oblika dječjeg rada, između ostalog novačenja i korištenja djece vojnika, te do 2025. ukinuti sve oblike dječjeg rada
8.8.	Zaštititi prava radnika i promicati zdravu i sigurnu radnu okolinu za sve radnike, uključujući radnike migrante, posebno radnice migrante, te osobe na nesigurnim radnim mjestima
8.9.	Do 2030. osmisliti i provesti politike za promicanje održivog turizma koji omogućuje stvaranje radnih mjesta i promiče lokalnu kulturu i proizvode
8.10.	Ojačati kapacitet domaćih financijskih institucija u svrhu poticanja i širenja pristupa bankarskim i financijskim uslugama i uslugama osiguranja za sve
8.a.	Povećati sredstva pomoći u trgovini zemljama u razvoju, posebno najmanje razvijenim zemljama, između ostalog putem poboljšanog integriranog okvira za s trgovinom povezanu tehničku pomoć najmanje razvijenim zemljama
8.b.	Do 2020. razviti i operacionalizirati globalnu strategiju za zapošljavanje mladih i provesti Globalni pakt o zapošljavanju Međunarodne organizacije rada

Izvor: Obrada autora prema: UN, Rezolucija Opće skupštine UN-a 70/1 *Promijenimo naš svijet: Agenda 2030 za održivi razvoj*, 2015. Preuzeto s: <http://www.mvep.hr/files/file/2018/1812131803-rezolucija-unga-hr-prf-final.pdf> (30.07.2021.).

3.2. Industrijski rast i inovacije

S obzirom da su znanost i tehnologija glavni pokretači industrijskog, gospodarskog i društvenog razvoja, za ostvarivanje održivog razvoja važna su ulaganja u istraživanje, razvoj i inovacije. Tehnološki napredak omogućuje pronalazak rješenja za današnje ekonomske i ekološke izazove, dok inovacije omogućuju pretvaranje znanja u korisne proizvode, usluge i radna mjesta. U sklopu održivog razvoja naglasak se stavlja na tehnološke opcije za čišću industrijsku proizvodnju te na energetska učinkovitost u proizvodnji koja je odrednica ukupne konkurentnosti gospodarstva i održivog razvoja. Zemlje s razvijenom industrijskom politikom potiču izvoz i ulaganja u pojedine sektore, odnosno djelatnosti. Izbor djelatnosti za poticaje uzima u obzir tržišne uvjete i postojeće kapacitete te uzima u obzir i brojne čimbenike poput sposobnosti učenja iz iskustva, kontinuiranim unapređenjem proizvoda i metoda proizvodnje i sposobnosti pronalaženja novih tržišta. Osim poticanja industrije važna su i poticanja inovacija. Pravilan odabir kriterija i dobro razrađen plan pružanja potpora mogu značajno utjecati na rast i sposobnost inoviranja neke zemlje. Izazovi s kojima se susreću današnje zemlje uključuju provođenje reformi koje su potrebne kako bi se postigla znanstvena i tehnološka izvrsnost te pokretanje brzo rastućih inovativnih poduzeća i stvaranje međunarodne konkurentnosti.⁵⁹

U Ciljevima održivog razvoja (*Agenda 2030*) sadržani su podciljevi vezani uz infrastrukturu, tehnologije i inovacije, a navedeni su u tablici 3.2.

⁵⁹ Ibidem, str 98.

Tablica 3.2. Podciljevi stvaranja industrijskog razvoja i inovacija (Agenda 2030)

AGENDA 30 - CILJ 9.- . Izgraditi prilagodljivu infrastrukturu, promicati uključivu i održivu industrijalizaciju i poticati inovativnost	
9.1.	Razviti kvalitetnu, pouzdanu, održivu i prilagodljivu infrastrukturu, između ostalog regionalnu i prekograničnu infrastrukturu, s ciljem potpore gospodarskom razvoju i dobrobiti ljudi i s naglaskom na cijenom pristupačan i pravičan pristup za sve
9.2.	Promicati uključivu i održivu industrijalizaciju, te do 2030. znatno povećati udio industrije u zapošljavanju i bruto domaćem proizvodu, u skladu s nacionalnim okolnostima, te udvostručiti njezin udio u najmanje razvijenim zemljama
9.3.	Povećati pristup malih industrijskih i drugih poduzeća, posebno u zemljama u razvoju, financijskim uslugama, između ostalog pristupačnim kreditima, te njihovo uključivanje u vrijednosne lance i tržišta
9.4.	Do 2030. unaprijediti infrastrukturu i prilagoditi industrije kako bi postale održive, s povećanom učinkovitosti korištenja resursa i većom primjenom čistih i za okoliš prihvatljivih tehnologija i industrijskih postupaka, u kojima svaka zemlja sudjeluje prema vlastitim kapacitetima
9.5.	Poboljšati znanstvena istraživanja, unaprijediti tehnološke kapacitete industrijskih sektora u svim zemljama, posebno u zemljama u razvoju, između ostalog, poticanjem inovacija i osjetnim povećanjem broj radnika na istraživanju i razvoju na 1 milijun ljudi i povećanjem javnih i privatnih izdataka za istraživanje i razvoj do 2030
9.a.	Omogućiti razvoj održive i prilagodljive infrastrukture u zemljama u razvoju putem poboljšane financijske, tehnološke i tehničke podrške afričkim zemljama, najmanje razvijenim zemljama, neobalnim zemljama u razvoju i malim otočnim državama u razvoju
9.b.	Podržati aktivnosti razvoja i istraživanja i inovacija u tehnološkom sektoru u zemljama u razvoju, između ostalog i osiguranjem pogodne okoline za provođenje politike, između ostalog, industrijske diversifikacije i dodane vrijednosti roba
9.c.	Značajno povećati pristup informacijskoj i komunikacijskoj tehnologiji te nastojati omogućiti opći i cijenom povoljan pristup internetu u najmanje razvijenim zemljama do 2020.

Izvor: Obrada autora prema: UN, Rezolucija Opće skupštine UN-a 70/1 *Promijenimo naš svijet: Agenda 2030 za održivi razvoj*, 2015. Preuzeto s: <http://www.mvep.hr/files/file/2018/1812131803-rezolucija-unga-hr-prf-final.pdf> (30.07.2021.).

3.3. Smanjivanje nejednakosti unutar i između država

Nejednakost se može proučavati na više načina, kao ekonomska, tj. vertikalna, horizontalna, dohodovna ili nejednakost u bogatstvu, a upravo je nejednakost među državama najveći izvor globalne nejednakosti. Velike su razlike između razvijenih i nerazvijenih zemalja.

O tome govori i prosječan nacionalni dohodak po glavi stanovnika koji je i do sedam puta veći u razvijenim zemljama od prosječnog nacionalnog dohotka zemalja u razvoju. Razlike u standardima životu posljedica su razlike u stopama ekonomskog rasta, a relativno male početne razlike u stopama, mogu se s vremenom pretvoriti u značajne razlike. Smatra se da su zemljopisni položaj, ekonomska otvorenost i institucije neki od čimbenika koji utječu na nejednakost u svijetu.⁶⁰

Međunarodna zajednica je napravila značajne korake prema izlasku ljudi iz siromaštva. Dok se dohodovna nejednakost posljednjih nekoliko desetljeća između zemalja smanjila, nejednakost unutar zemalja je porasla. Sve je zastupljenije mišljenje kako ekonomski rast nije dostatan za smanjenje siromaštva ako nije uključiv i ako ne uzima u obzir ekonomsku, socijalnu i društvenu dimenziju. Kako bi se smanjile nejednakosti unutar države, država bi trebala voditi računa i o potrebama socijalno ugrožene i marginalizirane populacije. Važni elementi su javne politike i zakonodavstvo u području plaća i socijalne zaštite koje vode računa o ravnopravnosti, nadzor globalnih financijskih tržišta i institucija uz praćenje provedbe propisa te dobro vođenje migracijske politike. Važnu ulogu u smanjivanju nejednakosti unutar i između država ima razvojna pomoć, financijski tokovi i direktne strane investicije u državama u kojima postoji najveća potreba, odnosno u nerazvijenim zemljama.⁶¹

U Ciljevima održivog razvoja (*Agenda 2030*) sadržani su podciljevi smanjivanja nejednakosti unutar i između država, a navedeni su u tablici 3.3.

⁶⁰ Ibidem., str 107-108.

⁶¹ Pavić-Rogošić, L., Novi izazov – Globalni ciljevi održivog razvoja do 2030., ODRAZ-Održivi razvoj zajednice, 2020., str. 19.

Tablica 3.3. Podciljevi smanjivanja nejednakosti unutar i između država (Agenda 2030)

AGENDA 30 - CILJ 10.- . Smanjiti nejednakosti unutar i između država	
10.1.	Do 2030. postupno postići i održati rast prihoda donjih 40 posto stanovništva po stopi višoj od nacionalnog prosjeka
10.2.	Do 2030. osnažiti i promicati socijalnu, ekonomsku i političku uključenost svih, bez obzira na dob, spol, invaliditet, rasu, etničku pripadnost, podrijetlo, religiju ili ekonomski ili drugi status
10.3.	Osigurati jednake mogućnosti i smanjiti nejednakosti s obzirom na prihode, između ostalog i uklanjanjem diskriminirajućih zakona, politika i praksi i promicanjem odgovarajućeg zakonodavstva, politika i djelovanja u tom smislu
10.4.	Usvojiti politike, pogotovo fiskalnu politiku, politiku plaća i politiku u području socijalne zaštite, te postupno postići veću jednakost
10.5.	Poboljšati zakonsku uređenost i nadzor globalnih financijskih tržišta i institucija te ojačati provedbu propisa
10.6.	Omogućiti poboljšano zastupanje i pravo glasa zemalja u razvoju u odlučivanju u globalnim međunarodnim gospodarskim i financijskim institucijama kako bi postale učinkovitije, vjerodostojnije, transparentnije i legitimnije
10.7.	Olakšati uređenu, sigurnu, regularnu i odgovornu migraciju i mobilnost ljudi, između ostalog provedbom planiranih i dobro vođenih migracijskih politika
10.a.	Provesti načelo posebnog i diferencijalnog tretmana na zemlje u razvoju, posebno najmanje razvijene zemlje, u skladu sa sporazumima Svjetske trgovinske organizacije
10.b.	Poticati službenu razvojnu pomoć i financijske tokove, između ostalog izravna strana ulaganja, državama kojima je to najpotrebnije, posebno najmanje razvijenim zemljama, afričkim zemljama, malim otočnim državama u razvoju i neobalnim zemljama u razvoju, u skladu s njihovim nacionalnim planovima i programima
10.c.	Do 2030. smanjiti ispod 3 posto transakcijske troškove za doznake koje izvršavaju migranti i ukloniti puteve za izvršavanje doznaka čiji su troškovi veći od 5 posto

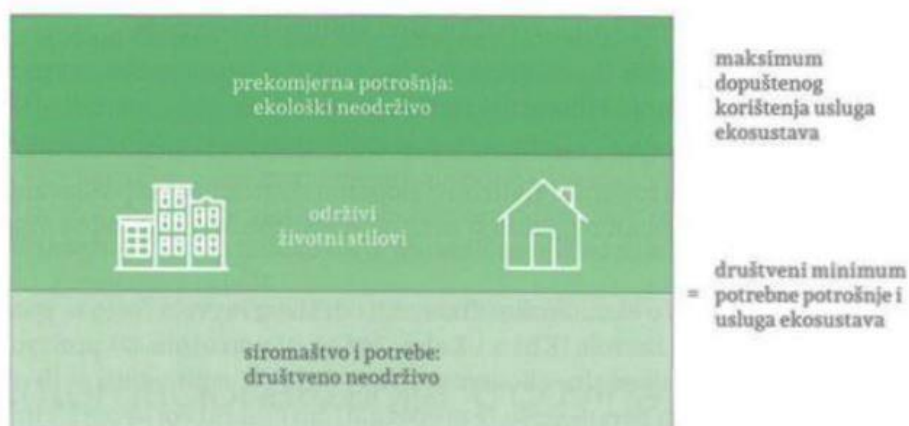
Izvor: Obrada autora prema: UN, Rezolucija Opće skupštine UN-a 70/1 *Promijenimo naš svijet: Agenda 2030 za održivi razvoj*, 2015. Preuzeto s: <http://www.mvep.hr/files/file/2018/1812131803-rezolucija-unga-hr-prf-final.pdf> (30.07.2021.).

3.4. Održiva proizvodnja i potrošnja

Održiva proizvodnja i potrošnja podrazumijeva napredak uz primjenu manje resursa. U pravilu znači povećanje neto blagostanja uz smanjenje onečišćenja i degradacije okoliša uz istovremeno povećanje kvalitete života. U literaturi se javlja i koncept „environmentalnog“ korištenja prostora koja ukazuje da socijalno neodrživa preniska potrošnja mora biti prevladana, a ekološki neodrživa prekomjerna potrošnja mora biti zaustavljena. Za određivanje granica

koristi se koncept planetarnih granica, za određivanje maksimalnog dopuštenog korištenja usluga ekosustava, i koncept socijalne zaštite, kojim se određuje minimalna granica, odnosno društveni minimum za dostojanstven život (slika 3.1.). Navedeno se postiže preraspodjelom dohotka i bogatstva, određivanjem maksimalnog dohotka, određivanjem bezuvjetnog minimalnog dohotka te jačanjem demokracije.⁶²

Slika 3.1. Environmentalno korištenje prostora

Izvor: Bilas, V., Franc, S., Ostojić, R: *Višedimenzionalnost održivog razvoja*, Udžbenici Sveučilišta u Zagrebu, Notitia d.o.o., 2017., str. 76.

Održiva proizvodnja i potrošnja temelji se na promicanju djelotvornosti u korištenju resursa i energetske učinkovitosti, održive infrastrukture i pružanje pristupa osnovnim uslugama, zelenih i dostojanstvenih radnih mjesta i bolje kvalitete života za sve. Posebno pomaže u postizanju ukupnih razvojnih planova, smanjenju budućih gospodarskih, okolišnih i društvenih troškova, jačanju konkurentnosti gospodarstva i smanjenju siromaštva. Održiva proizvodnja i potrošnja zahtjeva sustavni pristup i suradnju između svih dionika u društvu, odnosno uključeni bi trebali biti svi iz poslovne zajednice, potrošači, donositelji odluka, istraživači, znanstvenici, mediji i agencije za razvojnu suradnju. Posebno je važno i informiranost i obrazovanje dionika o održivoj proizvodnji i potrošnji te načinu života.⁶³

U Ciljevima održivog razvoja (*Agenda 2030*) postavljeni su podciljevi za održivu proizvodnju i potrošnju koji definiraju namjeru postizanja održivog upravljanja i učinkovitog korištenja prirodnih resursa do 2030. godine. Podciljevi održive proizvodnje i potrošnje prikazani su u tablici 3.4.

⁶² Bilas, V., Franc, S., Ostojić, R., op. cit., str 74.

⁶³ Pavić-Rogošić, L., Održivi razvoj, Odraz, 2010., str 12.

Tablica 3.4. Podciljevi održive proizvodnje i potrošnje (Agenda 2030)

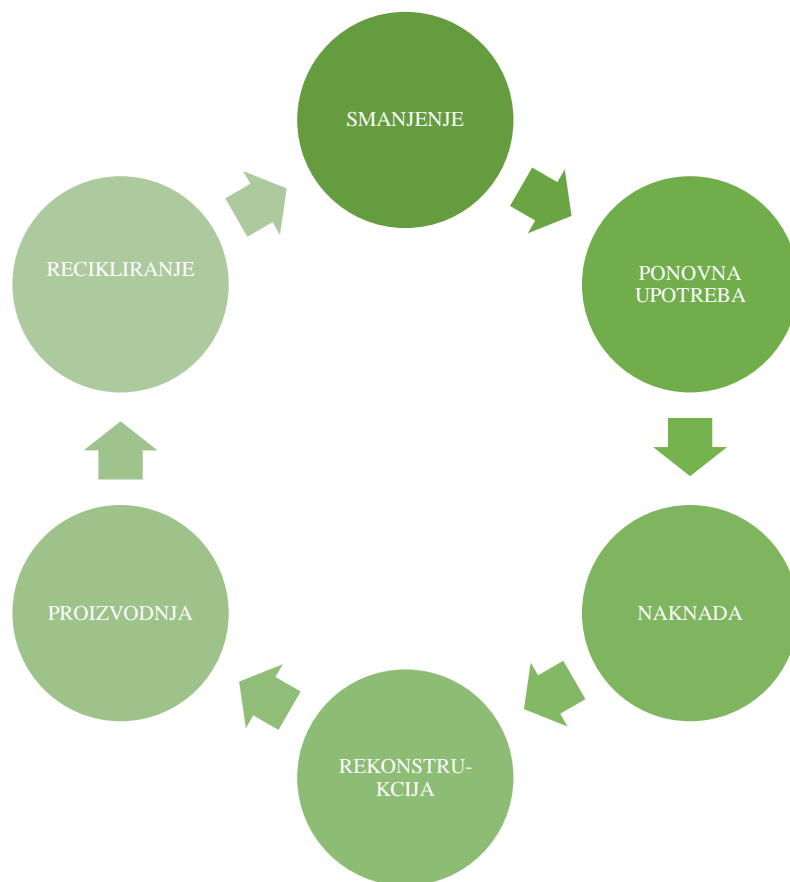
AGENDA 30 - CILJ 12.- Osigurati održive oblike potrošnje i proizvodnje	
12.1.	Provesti 10-godišnji okvir programa o modelima održive potrošnje i proizvodnje, u čemu sudjeluju sve zemlje, s razvijenim zemljama na čelu, uzimajući u obzir razvijenost i kapacitete zemalja u razvoju
12.2.	Do 2030. postići održivo upravljanje i učinkovito korištenje prirodnih izvora
12.3.	Do 2030. na razini maloprodaje i potrošnje smanjiti za polovicu globalno bacanje hrane per capita, te smanjiti gubitke hrane u proizvodnji i lancima opskrbe, uključujući i gubitke nakon žetve
12.4.	Do 2020. ostvariti ekološki prihvatljivo upravljanje kemikalijama i svim oblicima otpada tijekom čitavog njihovog životnog ciklusa, u skladu s usuglašenim međunarodnim okvirima, te znatno smanjiti njihova ispuštanja u zrak, vodu i tlo, kako bi se što više umanjili negativni utjecaji koje imaju na zdravlje ljudi i okoliš
12.5.	Do 2030. značajno smanjiti stvaranje otpada putem prerade, recikliranja i uporabe
12.6.	Poticati kompanije, posebno velike i transnacionalne, na usvajanje održivih praksa i uključivanje informacija o održivosti u svoj ciklus izvještavanja
12.7.	Promicati održive prakse javne nabave, u skladu s nacionalnim politikama i prioritetima
12.8.	Do 2030. omogućiti da svuda u svijetu ljudi imaju relevantne informacije i svijest o održivom razvoju i načinu života u skladu s prirodom
12.a.	Pomoći zemljama u razvoju da jačaju svoje znanstvene i tehnološke kapacitete s ciljem postizanja održivijih modela potrošnje i proizvodnje
12.b.	Razviti i primijeniti alate praćenja učinaka održivog razvoja za održivi turizam kojim se stvaraju radna mjesta i promiču lokalna kultura i proizvodi
12.c.	Racionalizirati neučinkovite subvencije za fosilna goriva koje potiču neracionalnu potrošnju, i to uklanjanjem narušavanja tržišta u skladu s nacionalnim okolnostima, a između ostalog i restrukturiranjem oporezivanja i postupnim ukidanjem tih štetnih subvencija ako postoje, ističući njihove učinke na okoliš, uzimajući u potpunosti u obzir specifične potrebe i zahtjeve zemalja u razvoju i maksimalno smanjujući moguće nepovoljne učinke na njihov razvoj uz istovremenu zaštitu siromašnih i drugih pogođenih zajednica

Izvor: Obrada autora prema: UN, Rezolucija Opće skupštine UN-a 70/1 *Promijenimo naš svijet: Agenda 2030 za održivi razvoj*, 2015. Preuzeto s: <http://www.mvep.hr/files/file/2018/1812131803-rezolucija-unga-hr-prf-final.pdf> (30.07.2021.).

3.4.1. Održiva proizvodnja

Održiva proizvodnja je prema definiciji Ujedinjenih naroda stvaranje dobara i usluga korištenjem postupaka i sustava koji ne zagađuju okoliš, štede energiju i prirodne resurse, ekonomični su, sigurni za zdravlje radnika, zajednice i potrošača te društvena i kreativna nagrada za sve radne ljude. Zasniva se na konceptu 6R, prema eng. *Reduce – Reuse – Recover – Redesign – Remanufacture – Recycle*, odnosno na smanjenju, ponovne upotrebe, naknade, rekonstrukcije, ponovne proizvodnje i recikliranju (slika 3.2.). Strategije održive proizvodnje su čistija proizvodnja i industrijska ekologija.⁶⁴

Slika 3.2. Koncept održive proizvodnje

Izvor: Obrada autora prema: Herceg, N., *Okoliš i održivi razvoj*, Zagreb, Synopsis, 2013., str. 361.

Čistija proizvodnja temelji se na primjeni preventivne okolišne strategije na proces, proizvod ili uslugu radi povećanja ukupne efikasnosti i redukcije rizika po ljude i okoliš, a cilj je izbjegavanje onečišćenja. Strategija se vodi temeljnim načelima zaštite okoliša, a to su: načelom predostrožnosti, načelom prevencije i načelom integralnog pristupa, kako bi se

⁶⁴ Herceg, N., op. cit., str 361

reduciralo zagađenje na mjestu nastanka te time smanjili ili u potpunosti reducirali konačni troškovi. To je strategija dvostruke dobiti kojom se istovremeno osigurava korist po okoliš i ekonomska dobit, odnosno njome se štiti okoliš, zdravlje i sigurnost radnika i potrošača te se istodobno povećava učinkovitost, profitabilnost i konkurentnost. Za proizvodni proces, čistija proizvodnja uključuje efikasnije korištenje sirovina, vode i energije, zamjenu ili smanjenje korištenja otrovnih i opasnih tvari te smanjenje količine i toksičnosti emisija i otpada na mjestu nastanka. Čistija proizvodnja obuhvaća dobro gospodarenje, poboljšanu praksu, prilagodbu procesa ili opreme, supstituciju materijala, promjenu sustava, tj. preispitivanje cjelokupnog sustava proizvodnje te ponovno korištenje, recikliranje ili uporabu unutar proizvodnog sustava.⁶⁵

Industrijska ekologija je novi pristup industrijskom dizajnu proizvoda i procesa i primjene održivih proizvodnih strategija, a temelji se na tome da se industrijski sustav tretira tako da se prilagodi okolišu, a ne da se iz njega izdvaja. U industrijskoj ekologiji, industrija se ne promatra odvojeno od svojeg okruženja, već se na nju gleda kao na dio sustava s kojim je povezana transakcijama, aktivnostima i utjecajem. Ovakav cjelovit pogled ukida otpad kao kategoriju jer on predstavlja ulazne resurse za novu proizvodnju. Stoga je svrha primjene industrijske ekologije iskorištavanje otpada, na način da je otpad iz jednog procesa sirovina u drugom, iz čega se razvio koncept ekoindustrijskih parkova, odnosno industrijske simbioze.⁶⁶ Takav industrijski sustav optimizira sirovine od početnog materijala do završnog produkta, viška i otpada, zatim energiju i kapital i to tako da tehnologija radi s prirodom, a ne protiv nje.

Industrijska ekologija traži da se promijeni linearna priroda sustava proizvodnje⁶⁷ u ciklični sustav proizvodnje gdje se otpad koristi kao izvor energije ili sirovog materijala u nekom drugom proizvodnom procesu, odnosno sav otpad čini resurs za neku drugu proizvodnju te se na taj način pretvara u profit. Zadatak industrijske ekologije je stvaranje industrijskih ekosustava s ciljem održivosti i postizanja maksimalne produktivnosti uz minimalan utrošak materijala i energije, kao i minimalnu proizvodnju otpada i onečišćivača. Glavni cilj industrijske ekologije je promovirati i unaprijediti održivi razvoj industrije na globalnoj i lokalnoj razini. Obilježja industrijske ekologije čine: sustavno gledanje na interakciju industrijskih i ekoloških sustava, analiziranje tokova materijala i energije te njihove preobrazbe,

⁶⁵ Ibidem, str 362-364.

⁶⁶ Miketić-Curman, S., Primjena koncepta kružnog gospodarstva i industrijske ekologije kao doprinos održivom razvoju i zaštiti okoliša, *Sigurnost*, 62(4), 2020, str. 369-375.

⁶⁷ Linearni sustav proizvodnje ili potrošnje resursa-u sustav ulazi sirovina i energija, a izlaze proizvodi, nusproizvodi i otpad. Sirovine i energija se koriste za proizvodnju proizvoda koje prodaju potrošačima, a potrošači ih odbacuju kada više ne služi svrsi. Kod takvog modela javlja se rizik povećanje cijene resursa i problem opskrbe (Prema: Bilas, V., Franc, S., Ostojić, R: op. cit., str 32).

multidisciplinarni pristup, orijentiranost na budućnost, zaokret s linearnih na kružne, tj. ciklične procese, nastojanje da se smanji utjecaj industrijskih sustava na ekosustave, integriranje industrijskih aktivnosti na ekološke sustave te ideja da industrijski sustavi učinkovitije i održivije oponašaju prirodne sustave. Postoje tri vrste sustava, sustav I. vrste linearan proces, u sustavu II. vrste dio otpada se reciklira ili ponovno koristi unutar sustava, dok se drugi dio napušta, a u sustavu III. vrste energija i otpad se stalno recikliraju te ponovno koriste za ostale procese unutar sustava. Sustav III. vrste predstavlja dinamičku ravnotežu ekoloških sustava i održivo stanje.⁶⁸ Industrijska ekologija vrlo je brzo percipirana kao lokalni i regionalni razvojni alat. Neki od pozitivnih učinaka na društvo, gospodarstvo i okoliš su:⁶⁹

- otpad proizveden u jednoj industriji predstavlja ulazni materijal za drugu, smanjujući na taj način troškove sirovina;
- smanjeni otpad znači niže troškove odvoza otpada;
- otpad dobiva ekonomsku vrijednost, povećavajući dobit;
- potencijal za otvaranje novih radnih mjesta stvaranjem novih tvrtki i
- smanjene emisije znači manju potrebu za odvajanjem industrijskih područja od stambenih zona.

3.4.2. Održiva potrošnja

Održiva potrošnja je prema definiciji Ujedinjenih naroda korištenje usluga i proizvoda za osnovne ljudske potrebe koje donosi bolju kakvoću života, a umanjuje korištenje prirodnih resursa i toksičnih tvari kao i emisije otpada i zagađivača tijekom životnog ciklusa, tako da se ne ugroze potrebe budućih generacija. Pod održivom potrošnjom podrazumijevaju se i obrasci ponašanja kupnjom i korištenjem dobara i usluga putem kojih se zadovoljavaju osnovne potrebe, a istodobno minimalizira degradacija okoliša. Temeljne principe održive potrošnje čine: optimalno korištenje resursa, smanjivanje stvaranja otpada na izvoru nastanka, smanjenje onečišćenja, uravnoteženija raspodjela resursa između razvijenog i nerazvijenog dijela svijeta te djelovanje uz skrb za buduće generacije. Promjena obrasca ponašanja ujedno znači i promjenu sustava vrijednosti i stila života. Danas je prisutna velika nejednakost u državama svijeta pri čemu se u razvijenom dijelu svijeta javlja prekomjerna potrošnja koja zahtjeva preveliku količinu resursa, dok nerazvijeni, tj. siromašniji dijelovi svijeta često nisu u mogućnosti zadovoljiti ni minimum osnovnih životnih potreba te se donose odluke za

⁶⁸ Herceg, N., op. cit., str 365-366.

⁶⁹ Miketić-Curman, S., op.cit., str. 369-375.

kratkotrajni opstanak, a koje imaju negativan utjecaj na okoliš. Takvi obrasci ponašanja nisu održivi te ih je potrebno mijenjati. Održivi obrasci ponašanja odnose se na potražnju usmjerenu na potrošačev odabir roba i usluga uz ispunjavanje osnovnih životnih potreba i unaprjeđujući kakvoću življenja. Potrošačev izbor bi trebao podupirati postizanje održivosti koji bi na kraju rezultirao poboljšanjem kakvoće života potrošača, smanjivanjem nepovoljnih utjecaja na društvo i okoliš te povećanjem tržišnog udjela poslovnih društva koje su pobornici održivog razvoja.⁷⁰

3.5. Globalna partnerstva za održivi razvoj

Za ostvarivanje globalne održivosti potrebno je razvijati globalno zajedničko djelovanje i tražiti multilateralna rješenja, što uključuje stvaranje partnerstva između vlada, poslovnog sektora i civilnog društva, a koja su izgrađena na načelima i vrijednostima, zajedničkim vizijama i ciljevima. Partnerstvo je okarakterizirano postojanjem jednakosti među partnerima, zajedničke obveze i predanost ugovorenim ciljevima te postojanjem obostranih koristi. Partnerstva između više različitih dionika nazivaju se još i multisektorska partnerstva, a uključuju poslovni sektor, javni sektor, nevladine organizacije i zajednicu. Glavni cilj multisektorskih partnerstva je stvoriti poticajno okruženje, tj. pozitivnu silu za stvaranje promjena. Javno-privatna partnerstva javljaju se kao suradnja koja je potaknuta zajedničkim ciljem poboljšanja dobrobiti ljudi i temeljena na zajedničkim ugovorenim načelima i ulogama. Privatni sektor pozitivno utječe na javni i to na način da ispravlja nedostatke i ograničenja javnog sektora poput opterećenosti, ograničenosti birokracijom, većih troškova, sporijom uslugom i manjom učinkovitošću, a istovremeno privatni sektor može utjecati na određene politike u pogledu poreznih izuzeća, dobivanja akreditacije, subvencija i slično. Isto tako, konkurencija pozitivno utječe na javno-privatna partnerstva jer osigurava najbolju uslugu uz niže troškove. U zadnje vrijeme javlja se kolaborativna vladavina ili upravljanje, a predstavlja zakonske i autoritativne odnose i procese kojima se definiraju javni ciljevi i potiče zajedničko djelovanje za njihovo ostvarenje uz suradnju poslovnog sektora i ostalih dionika prilikom ostvarivanja postavljenih ciljeva.⁷¹

Globalna partnerstva označavaju pronalaženje prikladnih odgovora i politika djelovanja u globalnom kontekstu. Globalno partnerstvo temelji se na načelima zajedničke odgovornosti, međusobnog prihvaćanja i odgovarajućih mogućnosti te zasnovano na ljudskim pravima,

⁷⁰ Herceg, N., op. cit., str. 367-368.

⁷¹ Bilas, V., Franc, S., Ostojić, R., op. cit., str. 113-117.

dobrom upravljanju, vladavini prava, podršci radu demokratskim institucijama, ukljuživosti, nediskriminaciji i ravnopravnosti spolova. Za uspješno globalno partnerstvo koje teži globalnoj održivosti potrebno je provoditi politiku i mobilizirati resurse te tražiti doprinose svih sudionika u skladu s njihovim mogućnostima. Isto tako, treba unaprijediti suradnju između razvijenih i nerazvijenih zemalja, kao i između nerazvijenih zemalja međusobno te regionalnu i međunarodnu suradnju u području znanosti, tehnologije i inovacije. Neki od ciljeva globalnih partnerstva mogu biti usmjerena na: ⁷²

- pronalaženje dodatnih sredstava za financiranje razvoja-iz privatnog sektora, od donatora, mobilizacijom domaćih resursa, doznakama ili sl.;
- pronalaženje drugih oblika djelovanja koja mogu podržati provedbu u zemljama u razvoju-tehnološka suradnja i jačanje kapaciteta za zelenu ekonomiju;
- stvaranje poticajnih uvjeta za razvoj za sve kategorije zemalja od visoko do najmanje razvijenih;
- podrška kolektivnim akcijama u drugim multilateralnim forumima;
- poticanje novih partnerstva za održivi razvoj na više razina vlasti-jedinice lokalne uprave, privatni sektor, civilno društvo te
- poticanje vlade za poduzimanjem akcija koje će imati utjecaj na zemlju i globalno.

U Ciljevima održivog razvoja (*Agenda 2030*) postavljeni su podciljevi za stvaranje globalnog partnerstva do 2030. godine. Podciljevi su prikazani u tablici 3.5.

⁷² Ibidem, str. 116.

Tablica 3.5. Podciljevi stvaranja globalnog partnerstva (Agenda 2030)

AGENDA 30 - CILJ 17.- . Ojačati načine provedbe te učvrstiti globalno partnerstvo za održivi razvoj	
17.16.	Poboljšati globalno partnerstvo za održivi razvoj, uključujući višestrana partnerstva koja omogućavaju mobiliziranje i širenje znanja, stručnosti, tehnologije i financijskih resursa, kako bi se svim zemljama, a posebno u zemljama u razvoju, pomoglo u postizanju ciljeva održivog razvoja
17.17.	Poticati i promicati učinkovita javna i javno-privatna partnerstva kao i partnerstva civilnog društva na temelju stečenog iskustva i strategija financiranja partnerstava

Izvor: Obrada autora prema: UN, Rezolucija Opće skupštine UN-a 70/1 *Promijenimo naš svijet: Agenda 2030 za održivi razvoj*, 2015. Preuzeto s: <http://www.mvep.hr/files/file/2018/1812131803-rezolucija-unga-hr-prf-final.pdf> (30.07.2021.).

3.6. Ekonomski pokazatelji održivog razvoja

U svrhu praćenja i usporedbe podataka o održivom razvoju postoje nekoliko grupa pokazatelja ili indikatora temeljem kojih se prate procesi i razvoj održivog razvoja u pojedinim državama. Pokazatelji ili indikatori bi trebali biti specifični, mjerljivi, upotrebljivi, fleksibilni, dostupni i rentabilni.⁷³ Prethodno je Eurostat⁷⁴, prema prijedlozima Komisije za održivi razvoj (UNCSD) Ujedinjenih naroda, razvio set pokazatelja održivog razvoja prilagođen situaciji u Europskoj Uniji. Pokazatelji održivog razvoja svrstani su četiri dimenzije: socijalnu, dimenziju okoliša, ekonomsku i institucionalnu dimenziju.⁷⁵ U ekonomskoj dimenziji su pokazatelji koji odražavaju održivi razvoj i standard ljudi, a obuhvaća gospodarska kretanja, trgovinu, financijsko stanje, potrošnju sirovina i materijala, korištenje energije, nakupljanje otpada i gospodarenje njime te prijevoz. Pokazatelji ekonomske dimenzije su:⁷⁶

- bruto domaći proizvod per capita - izračunava se dijeljenjem nacionalnog BDP-a s brojem stanovnika;
- udjel investicija u BDP-u;

⁷³ Črnjar, M., Črnjar, K., op. cit., str 105

⁷⁴ Eurostat je statistički ured Europske unije, odgovoran za objavu kvalitetnih statističkih podataka i pokazatelja iz cijele Europe kojima se omogućuje usporedba među državama i regijama. (Prema: https://ec.europa.eu/info/departments/eurostat-european-statistics_hr (02.08.2021)).

⁷⁵ Koletić, V. Indikatori održivog razvoja, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2005, str 7.

⁷⁶ Črnjar, M., Črnjar, K., op. cit., str. 113-114.

- dodatna vrijednost po glavnim sektorima - plaće i porezi zaposlenih te bruto operacijski višak;
- stopa inflacije - harmonizirani indeks potrošačkih cijena neke godine ili razdoblja;
- neto tekući račun - iskazuje neto stanje, izvoz umanjen za uvoz;
- bruto potrošnja energije u zemlji per capita - bruto potrošnja energije po glavi stanovnika;
- nastajanje i odlaganje komunalnog otpada - količina skupljenog i odloženog otpada putem sustava za gospodarenje otpadom;
- nastajanje industrijskog otpada - količina otpada iz rudarstva i vađenja, prerađivačke industrije i građevinarstva;
- nastajanje i odlaganje opasnog otpada - ukupna količina opasnog otpada;
- obrada otpada i uređaji za odlaganje - broj uređaja za obradu i odlaganje otpada, za opasni i neopasni otpad;
- prijevoz putnika prema načinu - potreba transfera obujma putničkog prijevoza;
- prijevoz tereta prema načinu - broj transportiranih tona tereta pomnožen s udaljenošću prema različitim vrstama prijevoza te
- izdaci za okoliš - tekući izdaci i investicijska ulaganja.

Iako Ciljevi održivog razvoja nisu pravno obvezujući, od vlada se očekuje preuzimanje odgovornosti te uspostavljanje nacionalnog okvira za njihovu provedbu. Provedba Ciljeva održivog razvoja, kao ključan način praćenja napretka u ostvarenju Programa 2030, prati se na regionalnoj, nacionalnoj i globalnoj razini putem dobrovoljnih nacionalnih pregleda, koji su izvještaji o napretku ostvarenja Ciljeva. Dobrovoljni nacionalni pregledi trebaju se izrađivati redovito i nadopunjavati analitičkim pregledima nižih razina. Države su pozvane nacionalnim analitičkim pregledima analizirati izazove koji prate provedbu Ciljeva održivog razvoja i djelotvornost aktualnih politika. Pri tome moraju organizirati savjetovanje s različitim dionicima, uključujući i marginalizirane i ranjive skupine, te potom pripremiti nacionalni izvještaj o napretku u ostvarivanju Ciljeva održivog razvoja. U periodu od 2016. do 2018. godine izrađeno je 111 dobrovoljnih nacionalnih pregleda, a 50 dobrovoljnih nacionalnih pregleda bilo je najavljeno za 2019. - uključujući i Hrvatsku. U tom je procesu ključno uspostavljanje nacionalnog statističkog sustava za praćenje ostvarivanja Ciljeva održivog razvoja i upravljanje njihovom provedbom. Predviđeno je uspostavljanje skupine globalnih pokazatelja za praćenje i reviziju ciljeva i podciljeva. Na Općoj skupštini Ujedinjenih naroda u

srpnju 2017. godine usvojena su ukupno 232 pokazatelja koji predstavljaju polazišnu točku za praćenja provedbe Ciljeva održivog razvoja. Rezultati nekih Ciljeva mjerljivi su u brojkama, dok se drugi očituju u poboljšanju uvjeta i životnog standarda.⁷⁷ U tablici 3.6. prikazani su neki pokazatelji za ekonomske ciljeve održivog razvoja.

⁷⁷ HGK - Hrvatska gospodarska komora: Podržimo održivo - ubrzajmo promjene, Zagreb, 2019.

Tablica 3.6. Pokazatelji ekonomske dimenzije održivog razvoja

POKAZATELJI ODRŽIVOG RAZVOJA – EKONOMSKA DIMENZIJA	
CILJ 8.- Promicati kontinuiran, uključiv i održiv gospodarski rast, punu i produktivnu zaposlenost i dostojanstven rad za sve	Stopa rasta realnog BDP-a po stanovniku, udio ulaganja BDP -a prema sektorima, stopa nezaposlenosti prema spolu i dobi, stopa dugotrajne nezaposlenosti prema spolu, neaktivno stanovništvo, produktivnost resursa i domaća potrošnja materijala.
CILJ 9.- . Izgraditi prilagodljivu infrastrukturu, promicati uključivu i održivu industrijalizaciju i poticati inovativnost	Bruto domaći izdaci za istraživanje i razvoj po sektorima, osoblje za istraživanje i razvoj po sektorima, patentne prijave Europskom zavodu za patente, udio autobusa i vlakova u ukupnom prijevozu putnika, udio željezničkih i unutarnjih plovni putova u ukupnom teretnom prometu, intenzitet emisije zraka iz industrije, tercijarno obrazovanje prema spolu, prosječna emisija CO ₂ po km iz novih osobnih automobila, pokrivenost brzim internetom.
CILJ 10.- Smanjiti nejednakosti unutar i između država	BDP po stanovniku prilagođen kupovnom moći, prilagođeni bruto raspoloživi prihod kućanstava po stanovniku, relativna srednja razlika u riziku od siromaštva, raspodjela prihoda, udio prihoda najnižih 40 % stanovništva, zahtjevi za azil prema stanju postupka, ljudi u opasnosti od siromaštva ili socijalne isključenosti prema stupnju urbanizacije, osobe u riziku od siromaštva zbog socijalnih transfera i prema državljanstvu, osobe koje su rano napustili obrazovanje i osposobljavanje, stopa mladih u NEET ⁷⁸ položaju, stopa zaposlenosti.
CILJ 12.- Osigurati održive oblike potrošnje i proizvodnje	Potrošnja kemikalija, produktivnost resursa i domaća potrošnja materijala, prosječna emisija CO ₂ po km iz novih osobnih automobila, kružna stopa upotrebe materijala, stvaranje otpada, isključujući veliki mineralni otpad, bruto dodana vrijednost u sektoru okoliša i usluga, energetska produktivnost.
CILJ 17.- Ojačati načine provedbe te učvrstiti globalno partnerstvo za održivi razvoj	Službena razvojna pomoć kao udio u bruto nacionalnom dohotku, financiranje EU -a zemljama u razvoju prema izvoru financiranja, uvoz EU -a iz zemalja u razvoju prema grupama prihoda zemalja, bruto dug opće države, udio poreza na okoliš u ukupnim poreznim prihodima, pokrivenost brzim internetom.

Izvor: Obrada autora prema: Sustainable development indicators, Eurostat, https://ec.europa.eu/eurostat/data/database?node_code=sdg (30.07.2021.)

⁷⁸ NEET je akronim koji označava mlade između 18 i 24 godine koji nisu zaposleni, ne obrazuju se niti usavršavaju (engl. *Not in Employment, Education or Training*). Mladi koji pripadaju ovoj skupini su teško zapošljivi te su zbog toga izloženi riziku od siromaštva i neizvjesne budućnosti. (Prema: Znete li tko pripada NEET populaciji?, EU-projekti, <https://www.eu-projekti.info/znete-li-tko-pripada-neet-populaciji/> (30.07.2021.)).

3.7. Kružno gospodarstvo

Kružno gospodarstvo je novi industrijski model koji potječe iz teorije industrijske ekologije, razvijene 1970-ih godina, i zagovara kružni model potrošnje resursa. Kružno gospodarstvo je model proizvodnje i potrošnje koji uključuje dijeljenje, posudbu, ponovno korištenje, popravljavanje, obnavljanje i reciklažu postojećih proizvoda i materijala što je dulje moguće kako bi se stvorila dodatna - duža - vrijednost proizvoda.⁷⁹

Na slici 3.3. prikazane su faze kružnog gospodarstva na pojednostavljen način. Sve su faze međusobno povezane i omogućuju smanjenje troškova i smanjenu ovisnost o prirodnim resursima te nagomilavanja otpada. Kružni tok započinje dizajnom proizvoda, faza proizvodnje i prerade proizvoda temelji se na konceptu razmjene nusproizvoda, jedan otpadni materijal iz jednog proizvodnog procesa ulazi kao resurs u drugi. U fazi transporta nastoje se ostvariti što veće uštede energije te što manje zagađenje okoliša. Faza prikupljanja i recikliranja označava kraj gdje je glavni cilj smanjiti količinu resursa koja izlazi iz sustava i završava na otpadu.

Slika 3.3. Model kružnog gospodarstva

Izvor: Kružno gospodarstvo: definicija, vrijednosti i korist, Europski parlament, <https://www.europarl.europa.eu/news/hr/headlines/economy/20151201STO05603/kruzno-gospodarstvo-definicija-vrijednosti-i-korist> (30.07.2021.)

⁷⁹ Kružno gospodarstvo: definicija, vrijednosti i korist, Europski parlament, <https://www.europarl.europa.eu/news/hr/headlines/economy/20151201STO05603/kruzno-gospodarstvo-definicija-vrijednosti-i-korist> (30.07.2021.)

Kružno gospodarstvo podrazumijeva modeliranje industrijskih sustava u skladu s potrebama i mogućnostima ekosustava te naglašava značaj i učinkovitost recikliranja resursa u prirodnom okruženju. U kružnom modelu prisutna je optimizacija sustava gdje poduzeća proizvode, unaprjeđuju i obnavljaju. Na ovaj način produljuje se životni vijek proizvoda te istovremeno smanjuje količina otpada. Četiri temeljna načela kružnog gospodarstva su:⁸⁰

1. Minimiziranje korištenja inputa i eliminiranje otpada i onečišćenje;
2. Maksimiziranje stvorene vrijednosti u svakoj fazi procesa;
3. Upravljanje tijekovima bioresursa unutar i izvan biosfere, obnavljanje i zadržavanje tijekova neobnovljivih resursa u zatvorenoj petlji;
4. Uspostavljanje obostrano korisne veze između poduzeća unutar svakog kružnog lanca.

Postoje višestruki pristupi i aktivnosti koji se koriste u kružnom gospodarstvu. Oni uključuju: ponovnu uporabu, popravak, recikliranje, ekodizajn, industrijsku ekologiju, održivu opskrbu i odgovornu potrošnju.⁸¹ Koristi od primjene kružnog gospodarstva se očituju u znatnim neto uštedama materijala, ublažavanja nestabilnosti i rizika opskrbe, stvaranje poticaja za inovativnost i stvaranja novih radnih mjesta, poboljšanje produktivnosti zemljišta i zdravlja tla te u obliku dugoročne elastičnosti gospodarstva. Prepreke sustava kružnog gospodarstva se očituju u: postojećim resurno-intenzivnim industrijskim modelima, nedostatku političke volje, visokih početnih troškova ulaganja i rizika za poduzeća, u potrebi preoblikovanja međunarodnih lanaca opskrbe, nedostatka volje potrošača, poteškoća u izgradnji novih mreža suradnje između poduzeća te poteškoće pri uvođenju novih tehnoloških inovacija.⁸²

⁸⁰ Bilas, V., Franc, S., Ostojić, R., op. cit., str. 32.

⁸¹ Miketić-Curman, S., op.cit., str. 370.

⁸² Bilas, V., Franc, S., Ostojić, R., op. cit., str. 33.

4. ODRŽIVI RAZVOJ U RH

Republika Hrvatska se rano uključila u svjetske i europske procese dogovaranja o održivom razvoju. Uoči održavanja Prve konferencije Ujedinjenih naroda 1972. godine posvećene pitanjima zaštite ljudskog okoliša u Stockholmu, donijela je „Rezoluciju o zaštiti čovjekove sredine“. Procjena utjecaja na okoliš provodi se još od sredine 70-ih godina, a zakonom je propisana 1980. godine. U godini Svjetskog skupa o okolišu i razvoju u Rio de Janeiru, 1992. godine, donesena je „Deklaracija o zaštiti okoliša“ kojom se Hrvatska opredjeljuje za održivi razvoj. Deklaracija je sadržavala važne odrednice, neke od njih su:⁸³

- postavke o pristupu Republike Hrvatske međunarodnim ugovorima iz područja zaštite okoliša te o suradnji s međunarodnim organizacijama,
- opredjeljenje na gospodarski održiv razvoj temeljen na opstojnoj poljoprivredi i šumarstvu, pomorstvu i turizmu te gospodarstvu i industriji zasnovanoj na ekološki dopustivim tehnologijama,
- energetska politika usmjerena na energetske učinkovitost i postupno uvođenje obnovljivih izvora,
- pravo pojedinca da zna i da ima pristup informacijama o stanju okoliša i prirodnih resursa, pravo da bude konzultiran i da sudjeluje u odlučivanju o aktivnostima koje će imati značajan utjecaj na okoliš, te pravo na zakonska sredstva i naknadu za one čije je zdravlje ili okoliš bio ili može biti ozbiljno ugrožen.

Republika Hrvatska je podržala Agendu 21 i Plan djelovanja koji su usvojeni 1992. godine na konferenciji u Riju te preuzela obveze koje proizlaze iz Milenijske deklaracije i Milenijskih ciljeva razvoja usvojenih na Općoj skupštini Ujedinjenih naroda 2000. godine. Nacionalna izvješća o provedbi ciljeva Milenijske deklaracije izrađena su 2004. i 2006. godine. Republika Hrvatska sudjelovala je i na Konferenciji Ujedinjenih naroda o održivom razvoju 2012. godine i podržala je zaključni dokument Konferencije „Budućnost kakvu želimo“. Uvažavajući postojeće stanje te preuzete međunarodne obveze, a na temelju Zakona o zaštiti okoliša, donesena je 2009. godine Strategija održivog razvitka Republike Hrvatske kao ključni dokument kojim se usmjerava gospodarski i socijalni razvoj te zaštita okoliša prema održivom razvoju Hrvatske. Kada je riječ o danas najvažnijem međunarodnom dokumentu na ovom području – UN-ovom Programu za održivi razvoj do 2030., Hrvatska je tijekom pregovora za

⁸³ Pavić-Rogošić, L.: Održivi razvoj u Republici Hrvatskoj, Zagreb, 2009., str 1.

njegovo usvajanje, uključujući i rad u okviru Otvorene radne skupine za ciljeve održivog razvoja, bila u skupini država koje su se snažno zalagale da ciljevi održivog budu univerzalne naravi.⁸⁴

Nacionalna razvojna strategija 2030, usvojena početkom 2021. godine, ključan je strateški dokument Hrvatske za razdoblje do 2030. godine i čini temelj za oblikovanje i provedbu svih javnih politika na nacionalnoj razini. U strategiji se društveno gospodarski rast i razvoj temelji na ciljevima održivog razvoja Programa za održivi razvoj 2030.

4.1. Strategija održivog razvoja

Zakonom o zaštiti okoliša iz 2007., određena je Strategija održivog razvoja Republike Hrvatske kao dokument koji dugoročno usmjerava gospodarski i socijalni razvoj te zaštitu okoliša prema održivom razvoju. Strategija, usvojena u veljači 2009. godine u Hrvatskom saboru, sadrži temeljna načela prema održivom razvitku, a to su:⁸⁵

- zaštita ljudskog zdravlja;
- promicanje i zaštita temeljnih ljudskih prava;
- solidarnost unutar generacija i među generacijama;
- ostvarivanje otvorenog i demokratskog društva;
- uključivanje građana;
- uključivanje socijalnih partnera;
- društvena odgovornost poslodavaca;
- integracija gospodarskih, socijalnih i okolišnih sastavnica u izradi svih politika (smjernica);
- obrazovanje za održivi razvoj;
- usklađenost politika svih razina uprave i lokalne samouprave;
- upotreba najbolje moguće dostupne tehnologije;
- obnavljanje (npr. ponovnim korištenjem ili recikliranjem) prirodnih resursa;
- promicanje održive proizvodnje i potrošnje;
- predostrožnost i prevencijom;
- „onečišćivač plaća« za onečišćenja koja nanosi okolišu.

⁸⁴ Održivi razvoj, Ministarstvo vanjskih i europskih poslova, <http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi0/globalne-teme/odrzivi-razvoj/> (30.07.2021.)

⁸⁵ Narodne novine, Strategija održivog razvitka RH (NN 30/2009).

Strategija postavlja osnovne ciljeve i mjere održivog razvoja gospodarstva, održivoga socijalnog razvoja i zaštite okoliša te identificira ključne izazove u njihovu ostvarivanju. Usmjerena je na dugoročno djelovanje u osam ključnih područja održivog razvoja na kojima se temelje i strateški pravci razvitka Republike Hrvatske (tablica 4.1.), a to su: poticaj rasta broja stanovnika, okoliš i prirodna dobra, usmjeravanje na održivu proizvodnju i potrošnju, ostvarivanje socijalne i teritorijalne kohezije i pravde, postizanje energetske neovisnosti i rasta učinkovitosti korištenja energije, jačanje javnog zdravstva, povezivanje prostora, zaštitu Jadranskog mora, priobalja i otoka.⁸⁶

⁸⁶ Ibidem.

Tablica 4.1. Ključna područja i glavni ciljevi strategije održivog razvoja RH

KLJUČNA PODRUČJA I GLAVNI CILJEVI STRATEGIJE ODRŽIVOG RAZVOJA RH	
1. Poticaj rasta broja stanovnika RH	Zaustaviti daljnji pad prirodnog prirasta stanovništva i nepovoljna migracijska kretanja s ciljem da se brojnost stanovništva održava na razini višoj od 4 milijuna stanovnika do 2050.
2. Okoliš i prirodna dobra	Učinkovito zaštititi biološke i krajobrazne raznolikosti. Poljoprivredno zemljište koristiti u skladu s načelima održivoga gospodarenja tlima. Koristiti proizvode šuma i šumskog zemljišta u skladu s načelima održivoga gospodarenja šumama. Ojačati prostorno-razvojne strukture uravnoteženim policentričnim razvojem. Smanjiti štetne emisije u glavne sastavnice okoliša na najmanju moguću mjeru, a posebice zaštititi onečišćenje podzemnih voda, tj. rezervi pitke vode. Tijekom planiranja gospodarskih djelatnosti, treba osigurati racionalno korištenje neobnovljivih prirodnih dobara te održivo korištenje obnovljivih prirodnih izvora.
3. Usmjeravanje na održivu proizvodnju i potrošnju	Ostvariti uravnotežen i stabilan rast gospodarstva koji bi imao manji utjecaj na daljnju degradaciju okoliša i stvaranje otpada nego dosada. Rast mora pratiti promjena neodrživih obrazaca ponašanja u kućanstvima te u javnom i privatnom sektoru.
4. Ostvarivanje socijalne i teritorijalne kohezije i pravde	Ostvariti socijalno uključivo društvo koje odlikuje solidarnost unutar generacije i među generacijama te u kojem se poštuju različitosti u okviru demokratskih vrijednosti, u kojem svaki pojedinac, bez obzira na spol i podrijetlo, ima jednaka prava i mogućnosti aktivno i odgovorno sudjelovati u okolnostima koje unapređuju i osiguravaju socijalnu sigurnost, ljudsko zdravlje i pravnu zaštitu.
5. Postizanje energetske neovisnosti i rasta učinkovitosti korištenja energije	Osigurati kvalitetnu i sigurnu opskrbu energijom, uz nužno smanjivanje negativnih učinaka na okoliš i društvo.
6. Jačanje javnog zdravstva	Očuvati i unaprijediti zdravlje cjelokupne populacije osiguravanjem pravodobnog pristupa zdravstvenim uslugama, koristeći znanstveno utemeljene programe sprečavanja i suzbijanja bolesti i promicanja zdravlja.
7. Povezivanje Republike Hrvatske	Dobro povezati sve dijelove nacionalnog teritorija te otoka s kopnom i međusobno, kako bi transportni sustav bio dostatan za sve gospodarske, socijalne i okolišne potrebe RH, a da istodobno njegov neželjeni utjecaj na ekonomiju, društvo i okoliš bude minimalan. Kroz teritorijalnu koheziju razviti integrirani pristup pitanju dostupnosti i povezanosti, radi što boljeg iskorištavanja razvojnih karakteristika svojstvenih različitim prostorima.
8. Zaštita Jadranskog mora, priobalja i otoka	Promicati održivo gospodarenje Jadranskim morem, obalom i otocima i očuvanje morskih ekosustava smanjivanjem unosa otpadnih tvari i stranih mikroorganizama i patogena u more iz svih izvora onečišćenja, potporom lokalnim zajednicama, osobito otočnima, ali s ograničavanjem utjecaja gospodarskih djelatnosti, osobito turizma, na okoliš.

Izvor: Obrada autora prema: Pavić-Rogošić, L.: *Održivi razvoj u Republici Hrvatskoj*, Zagreb, 2009., str. 7-9.

Preuzeto s: <http://socijalno-partnerstvo.hr/wp-content/uploads/2013/04/Izvjescje-Odr%C5%BEivi-razvoj-u-RH-Pavic-Rogosic.pdf> (06.02.2021.)

U Strategiji je naglašeno da je u svakom od osam ključnih izazova važno, između ostalog, podići obrazovnu razinu svih građana i graditi društvo temeljeno na znanju te podupirati kulturu istraživanja i ulaganja u razvoj. Strategija naglašava potrebu intenzivnog i kontinuiranog informiranja javnosti u cilju podizanja svijesti građana i poticanja na sudjelovanje te pretpostavlja proces dogovaranja kako bi se odredili prioritetni gospodarski, socijalni i okolišni izazovi i mjere.⁸⁷

Tablica 4.2. Povoljni trendovi i prepreke ostvarivanju održivog razvoja u RH

POVOLJNI TRENDOMI ZA ODRŽIVI RAZVOJ	PREPREKE ODRŽIVOM RAZVOJU
Usvojena Strategija održivog razvitka RH u veljači 2009.	Sektorski koncept rada Vlade – nedovoljna međuresorna koordinacija
Započela izrada akcijskih planova za provođenje Strategije održivog razvoja RH	Izostanak okomite i horizontalne suradnje (centralizirano odlučivanje)
Izrađeni regionalni i lokalni razvojni programi i planovi	Slabost lokalne uprave i ostalih dionika na lokalnoj razini
Ciljani programi ohrabrenja i poticanja održivog lokalnog razvoja, posebice u području regionalnog i ruralnog razvoja	Slabost gospodarstva i civilnog društva kao partnera središnje vlasti
Bilateralni projekti održivog (lokalnog i ruralnog) razvoja	Kratkotrajnost programskih i financijskih poticajnih mjera
Politika jačanja razvojnih kapaciteta i sposobnosti različitih dionika	
Razvoj civilnog sektora – smanjivanje nejednakosti među sektorima u društvu	

Izvor: Obrada autora prema Pavić-Rogošić, L., *Održivi razvoj*, Odraz, 2010., str 12. Preuzeto s:

https://www.odraz.hr/wp-content/uploads/2020/10/odrzivi_razvoj.pdf (30.07.2021.)

4.2. Nacionalna razvojna strategija 2030.

Hrvatski sabor je na sjednici 5. veljače 2021. godine donio je “Nacionalnu razvojnu strategiju do 2030.” koja je hijerarhijski najviši akt strateškog planiranja u Republici Hrvatskoj te služi za oblikovanje i provedbu razvojnih politika Republike Hrvatske. Razvojna strategija temelji se na Ciljevima održivog razvoja Ujedinjenih naroda i na načelima održivosti, važnosti borbe protiv klimatskih promjena i Europskog zelenog plana⁸⁸. Sadrži dugoročnu viziju razvoja

⁸⁷ Pavić-Rogošić, L., *Održivi razvoj*, Odraz, 2010., str 12.

⁸⁸ Europski zeleni plan, tzv. „Green Deal“- Europski zeleni plan pruža smjernice za zelenu preobrazbu. Svih se 27 država članica EU-a obvezalo dati svoj doprinos preobrazbi Europe u prvi klimatski neutralan kontinent do 2050. Države članice obvezale su se da će do 2030. smanjiti emisije za barem 55 % u odnosu na razine iz 1990. Time će se stvoriti nove prilike za inovacije, ulaganja i otvaranje radnih mjesta. Europski zeleni plan će EU pretvoriti u moderno, resursno učinkovito i konkurentno gospodarstvo i zajamčiti da: do 2050. nema neto emisija stakleničkih plinova, da gospodarski rast nije ovisan o uporabi resursa te da nijedna osoba ni regija nisu zanemarene. (Prema:

Republike Hrvatske i prioritete za ulaganje u desetogodišnjem razdoblju. Nacionalnom razvojnom strategijom do 2030. godine određuju se razvojni smjerovi i strateški ciljevi, koji se detaljno razrađuju u kratkoročnim i srednjoročnim nacionalnim planovima i planovima razvoja jedinica lokalne i područne, tj. regionalne samouprave. Ostvarivanje željenih rezultata do 2030. pretpostavlja angažman svih društvenih i upravljačkih razina u Hrvatskoj. Jedan od glavnih ciljeva navedenih u Strategiji je: Hrvatska je u 2030. godini konkurentna, inovativna i sigurna zemlja, prepoznatljivog identiteta i kulture, zemlja očuvanih resursa, kvalitetnih životnih uvjeta i jednakih prilika za sve. Nacionalna razvojna strategija se fokusira na i obrađuje strateški okvir i viziju razvoja do 2030. godine, opis razvojnih potreba i potencijala, razvojnih smjerova i ključnih preduvjeta do 2030. godine te vrlo detaljno definira strateške ciljeve Hrvatske do 2030. godine. Strateški ciljevi su podijeljeni u četiri razvojna smjera:⁸⁹

1. Održivo gospodarstvo i društvo

Gospodarski rast i razvoj temelji se na povećanju produktivnosti u javnom i privatnom sektoru, stvaranju i primjeni znanja te poticanju ulaganja, inovacija i novih tehnologija u svrhu ostvarivanja tehnološki dinamičnog i izvozno orijentiranog gospodarstva. Politika unaprjeđenja ljudskih potencijala temeljit će se na ulaganju u ljude, na učenju kroz život i za život te na uključivanju svih društvenih skupina u svijet rada. Strateški ciljevi razvojnog smjera uključuju:

- konkurentno i inovativno gospodarstvo;
- obrazovane i zaposlene ljude;
- učinkovito i djelotvorno pravosuđe, javna uprava i upravljanje državnom imovinom te
- globalne prepoznatljivost i jačanje međunarodnog položaja i uloge Hrvatske.

2. Jačanje otpornosti na krize

Nacionalna strategija usmjerena je na jačanje otpornosti na krize što će dovest do podizanja kvalitete života za sve građane. Tome će pridonijeti poboljšanje zdravlja građana, podizanje razine društvenih usluga i promicanje društvene uključenosti, kao i borba protiv siromaštva te stvaranje poticajnog okruženja za obitelj, demografska obnova i primjerene razine mirovina. Važan doprinos bit će i povećana sposobnost

Europski zeleni plan, Europska komisija, https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_hr (21.07.2021.)

⁸⁹ Narodne novine, Nacionalna razvojna strategija Republike Hrvatske do 2030. godine (NN 13/2021).

javnih službi za prevenciju različitih sigurnosnih prijetnji i reagiranje na njih. Strateški ciljevi razvojnog smjera uključuju:

- zdrav, aktivan i kvalitetan život;
- demografska revitalizaciju i bolji položaj obitelji te
- sigurnost za stabilan razvoj.

3. Zelena i digitalna tranzicija

Zelena i digitalna tranzicija ostvarit će se prelaskom na čistu energiju, poticanjem zelenih i plavih ulaganja, dekarbonizacijom zgrada, razvojem kružnog gospodarstva, jačanjem samodostatnosti u proizvodnji hrane, razvojem biogospodarstva te očuvanjem i obnovom ekosustava i bioraznolikosti. Hrvatska se orijentira prema zelenom gospodarstvu i uvođenju čišćih, jeftinijih i zdravijih oblika prijevoza promicanjem sigurne i održive prometne politike. Ulagać će se u digitalnu infrastrukturu i poticati uvođenje digitalnih rješenja u interesu građana i hrvatskog gospodarstva, čime će se dati doprinos u izgradnji digitalne budućnosti Europe. Strateški ciljevi razvojnog smjera uključuju:

- ekološku i energetska tranziciju za klimatsku neutralnost;
- samodostatnost u hrani i razvoj biogospodarstva;
- održivu mobilnost te
- digitalnu tranziciju društva i gospodarstva.

4. Ravnomjeren regionalni razvoj

Ravnomjeren regionalni razvoj sastavnica je održivog i trajnog rasta, demografskog oporavka i smanjivanja socijalnih razlika. Podupiranjem teritorijalnih strategija, vođenih na regionalnoj razini omogućit će se ravnomjerniji regionalni razvoj te pridonijeti boljem standardu i kvaliteti života svih dijelova Hrvatske. Osim navedenog, potaknut će se i razvoj potpomognutih područja i područja s razvojnim posebnostima, jačati regionalna konkurentnosti kroz pametnu specijalizaciju i jačati uloga velikih gradova u policentričnom razvoju urbanih područja. Strateški ciljevi razvojnog smjera uključuju:

- razvoj potpomognutih područja i područja s razvojnim posebnostima te
- jačanje regionalne konkurentnosti.

4.3. Kružno gospodarstvo u RH

Republika Hrvatska, kao jedna od članica Europske Unije, aktivno sudjeluje u aktivnostima Europskog parlamenta i slijedi mjere i zakonodavne prijedloge kako bi se ojačao održivi razvoj. Europska komisija je u ožujku 2020. godine, u sklopu Zelenog plana i u skladu s novom industrijskom strategijom, predstavila novi Akcijski plan za kružno gospodarstvo, koji uključuje prijedloge o održivijem dizajnu proizvoda, smanjenju otpada i osnaživanju građana. Posebna pozornost je na resursno intenzivnim sektorima, poput elektronike i informacijske i komunikacijske tehnologije, plastike, tekstila i građevine. U veljači 2021. Parlament je glasao o novom akcijskom planu za kružno gospodarstvo i zatražio dodatne mjere za postizanje ugljično neutralnog, ekološki održivog, netoksičnog i potpuno kružnog gospodarstva do 2050. godine, uključujući stroža pravila o recikliranju i obvezujuće ciljeve za upotrebu i potrošnju materijala za 2030.⁹⁰ Akcijskim planom se nastoji pripremiti gospodarstvo za zelenu budućnost, ojačati konkurentnost i pritom zaštititi okoliš te dati nova prava potrošačima. Plan je usmjeren na dizajn i proizvodnju za kružno gospodarstvo kako bi se osiguralo da se upotrijebljeni resursi što je moguće duže zadrže u gospodarstvu. U novom Akcijskom planu najavljene su inicijative za cijeli vijek trajanja proizvoda, od dizajna i proizvodnje do potrošnje, popravka, ponovne uporabe, recikliranja i vraćanja resursa u gospodarstvo. Njime se uvode zakonodavne i nezakonodavne mjere, a usmjeren je na područja u kojima djelovanje na razini Europske Unije donosi dodanu vrijednost. Cilj je Akcijskog plana smanjiti potrošnju materijala u Europskoj Uniji i u sljedećem desetljeću udvostručiti stopu kružne uporabe materijala uz istodobno poticanje gospodarskog rasta. To će se postići u punoj suradnji s dionicima i poduzećima.⁹¹ U sklopu kružnog gospodarstva posebna se pozornost posvećuje plastici, tekstilu, e-otpadu, vodi i hranjivim tvarima, pakiranju, baterijama, vozilima, zgradama i građevinarstvu.

4.4. Provedba ciljeva održivog razvoja u RH

Države svoja postignuća u provedbi Agende 2030 predstavljaju putem Dobrovoljnih nacionalnih pregleda o provedbi ciljeva održivog razvoja, koje predstavljaju svake godine u lipnju na Političkom forumu na visokoj razini i predstavlja redovno vladino izvješće o

⁹⁰ Kružno gospodarstvo, Fond za zaštitu okoliša i energetska učinkovitost, <https://www.fzoeu.hr/hr/kruzno-gospodarstvo/7659> (21.07.2021.).

⁹¹ Promjena načina proizvodnje i potrošnje: novi Akcijski plan za kružno gospodarstvo putokaz je za klimatski neutralno i konkurentno gospodarstvo osnaženih potrošača, Europska komisija, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/hr/IP_20_420 (21.07.2021.).

napretku.⁹² Predstavljanje prvog Dobrovoljnog nacionalnog pregleda provedbe Programa Ujedinjenih naroda za održivi razvoj 2030. pred UN-ovim Političkim forumom na visokoj razini, u srpnju 2019. godine, Hrvatskoj je bila prigoda za vrednovanje dosadašnjih postignuća u ispunjavanju ciljeva održivog razvoja.⁹³ Hrvatska ima dobar početni položaj i postiže pozitivne rezultate na području održivog razvoja, a 17 ciljeva održivog razvoja promatra kao smjernice za vlastiti razvoj te okvir za osiguravanje bolje i održivije budućnosti na globalnoj razini. U izvješću *Sustainable Development Report 2019*, prema SDG Indexu, Hrvatska se nalazi na 22. mjestu od ukupno 162 zemlje za koje je provedeno prikupljanje podataka o uspješnosti provedbe Ciljeva održivog razvoja. Zajedno s drugim državama članicama Europske unije Hrvatska ima dobre izgleda da postane predvodnik održivog razvoja te sudjeluje u daljnjoj razradi i uspostavi globalnih standarda uz ostvarivanje društvenih i gospodarskih koristi.⁹⁴

U travnju 2021. godine objavljen je od strane Platforme za međunarodnu građansku solidarnost Hrvatske – CROSOL u suradnji sa svojim članicama i drugim organizacijama, prvi izvještaj organizacija civilnog društva iz Hrvatske vezan za ocjenu ispunjavanja Programa Ujedinjenih naroda o održivom razvoju, tzv. *Agenda 2030*.⁹⁵ Izvještaj je vezan za aktivnosti po pojedinim ciljevima Programa s ciljem da, uz redovno vladino izvješće o napretku, javnost dobije i drugi pogled na ispunjenje Programa. U izvještaju su analizirani svi ciljevi i podciljevi koji su važni za Republiku Hrvatsku te je prikazan zakonodavni okvir koji je vezan uz određeni cilj. Za potrebe ovog rada u nastavku će biti prikazan zakonodavni okvir i aktivnosti za ciljeve ekonomske dimenzije održivog razvoja u Republici Hrvatskoj iz navedenog izvještaja.

Cilj 8. Promovirati uključiv i održiv gospodarski rast, zaposlenost i dostojanstven rad za sve

Nacionalna razvojna strategija 2030. razvojnim smjerom „Održivo gospodarstvo i društvo“ i pripadajućim ciljem „Konkurentno i inovativno gospodarstvo“ planira staviti naglasak na poticanje kružnog gospodarstva, modernizaciju i dekarbonizaciju energetske intenzivnih industrija i digitalnu tranziciju. U tu svrhu ističe se potreba poticanja ulaganja u

⁹² Vlada Republike Hrvatske, Dobrovoljni nacionalni pregled o provedbi Programa UN-a za održivi razvoj 2030, 2019.

⁹³ Gudelj, I. :Ciljevi održivog razvoja – provedba na globalnoj razini i provedbeni status u Republici Hrvatskoj, Hrvatske vode, 27, 2019, 245-0.

⁹⁴ Vlada Republike Hrvatske, Dobrovoljni nacionalni pregled o provedbi Programa UN-a za održivi razvoj 2030,2019, str 250.

⁹⁵ Kovačić, K., Juran, B., ur., Provedba ciljeva održivog razvoja u Hrvatskoj Perspektiva civilnog društva, Platforma za međunarodnu građansku solidarnost Hrvatske – CROSOL, 2021., str. 5.

istraživanje i razvoj uspostavom digitalno-inovacijskih centara, centara kompetencija i centara za transfer tehnologije. Pri tome je naglasak na sektorima informacijsko-komunikacijske tehnologije (IKT-a), proizvodnji elektroenergetskih i proizvodnih strojeva te odgovarajućih tehnologija, kao i na farmaceutskoj industriji, kemijskoj industriji, obrambenoj industriji, automobilskoj industriji i brodogradnji. Razvoj održivog turizma želi se postići poticanjem digitalne transformacije turističkih usluga i trajnim uključivanjem poljoprivrednih i drugih kapaciteta u turističke lance vrijednosti, zatim turističkom valorizacijom prirodne i kulturne baštine te razvojem posebnih oblika turizama, kako na jadranskoj obali, tako i na kontinentu. Drugi pripadajući specifični cilj „Obrazovanje i zaposleni ljudi“ planira se ostvariti unaprjeđenjem politika tržišta rada radi postizanja ravnoteže između fleksibilnosti i učinkovitosti tržišta te odgovarajućom razinom sigurnosti i poticaja za ponovno zapošljavanje; podizanjem kvalitete radnih mjesta smanjenjem udjela zaposlenih na određeno vrijeme; suzbijanjem zloupotrebe atipičnih oblika radnog odnosa i radnog angažmana te osiguranjem učinkovitije zaštite radnih i socijalnih prava svih zaposlenih. U sklopu razvojnog smjera „Zelena i digitalna tranzicija“ i specifičnog cilja „Ekološka i energetska tranzicija za klimatsku neutralnost“ planira se poticati inovacije i ulaganja u istraživanje i razvoj u energetske sektoru, poput ulaganja u čiste tehnologije povezane s vodikom, što će doprinijeti razvoju kružnog gospodarstva i energetske samodostatnosti. U sklopu cilja „Digitalna tranzicija društva i gospodarstva“ naglasak je na digitalnoj transformaciji u gospodarstvu, na razvoju digitalnih industrija temeljenih na podacima, ali i na potpori prihvaćanju digitalnih tehnologija u industriji, osobito u malim i srednjim poduzećima.⁹⁶

Zakonodavni okvir uključuje Zakon o poticanju ulaganja čije su izmjene uvele nove potpore za ulaganja u modernizaciju i porast produktivnosti poslovnih procesa, odnosno automatizaciju, robotizaciju i digitalizaciju proizvodno-prerađivačkih procesa, kao i produljenje obaveza očuvanja radnih mjesta, što je rezultat nepovoljnih uvjeta na tržištu rada u proizvodno-prerađivačkom sektoru. Paket izmjena zakona u sklopu porezne reforme doveo je do smanjenja poreznih stopa na dohodak i smanjenja poreza na dobit. Donesen je novi Zakon o strancima koji, slijedom kontinuiranog deficita radne snage, olakšava zapošljavanje osoba iz trećih zemalja u RH, ukidajući dosadašnje godišnje kvote za uvoz radne snage te uvodi nove fleksibilnije mehanizme od strane Hrvatskog zavoda za zapošljavanje. Mjere aktivne politike zapošljavanja prilagođavaju se na godišnjoj osnovi temeljem odluka Vlade RH te su u zadnjih godinu dana pod snažnim utjecajem COVID-19 krize.⁹⁷

⁹⁶ Ibidem, str. 64.

⁹⁷ Ibidem, str 65.

Tablica 4.3. Godišnji makroekonomski pokazatelji hrvatskog gospodarstva

MAKROEKONOMSKI POKAZATELJI HRVATSKOG GOSPODARSTVA							
	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
Broj stanovnika (u mil.)	4,238	4,204	4,174	4,125	4,088	4,065	4,047
BDP (u mil. HRK, tekuće cijene)	331.322	339.663	351.197	367.501	385.377	402.332	371.517
BDP (u mil. EUR, tekuće cijene)	43.423	44.636	46.644	49.262	51.979	54.269	49.318
BDP po stanovniku (u EUR)	10.246	10.618	11.174	11.942	12.716	13.349	12.186
BDP - realna godišnja stopa promjene (u %)	-0,3	2,4	3,5	3,4	2,8	2,9	-8,0
Prosječna godišnja stopa inflacije potrošačkih cijena	-0,2	-0,5	-1,1	1,1	1,5	0,8	0,1
Izvoz robe i usluga (u % BDP-a)	43,3	46,4	47,7	50	50,2	52	42,8
Uvoz robe i usluga (u % BDP-a)	43,7	46,1	46,5	49,3	51	52,2	49,5
Inozemni dug (u mil. EUR)	49.468	48.340	44.678	43.553	42.589	40.285	40.083
Inozemni dug (u % BDP-a)	113,9	108,3	95,8	88,4	81,9	74,2	81,3
Stopa nezaposlenosti (stanovništvo starije od 15 god.)	17,3	16,2	13,1	11,2	8,4	6,6	7,5
Stopa zaposlenosti (stanovništvo starije od 15 god.)	43,3	44,2	44,6	45,8	46,9	47,7	47,2

Izvor: Obrada autora prema: Glavni makroekonomski indikatori, HNB, <https://www.hnb.hr/statistika/glavni-makroekonomski-indikatori> (30.07.2021.)

U tablici 4.3. prikazani su neki od makroekonomskih pokazatelja gospodarstva Republike Hrvatske. Iz tablice je vidljivo da se bruto domaći proizvod (BDP) od 2014. godine do 2020. godine povećavao, da bi se uslijed COVID-19 u 2020. godini smanjio, odnosno realna godišnja stopa promjene bruto domaćeg proizvoda BDP-a u RH je u 2014. godini iznosila -0,3 %, u 2015. godini 2,4 %, u 2016. godini 3,5%, u 2017. godini 3,4%, u 2018. godini 2,8%, u 2019. godini 2,9% i u 2020. godini -8,0 %. Izvoz robe i usluga, mjereno u % BDP-a, je do 2020. godine rastao, a u 2020. godini spustio na razinu ispod 2019. godine, također i uvoz robe i usluga. Stopa nezaposlenosti kontinuirano opada od 2014. godine, kada je bila 17,3 %, do 2019.

godine, kada je bila 6,6 %. U 2020. godini stopa nezaposlenosti se povećala na 7,5 %, a razlog tome, također leži u COVID-19 krizi. Stopa zaposlenosti kretala se od 43,3 % u 2014. godini do 47,7 % u 2019. godini, dok je u 2020. godini iznosila 47,2 %.

Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja zajedno s agencijom HAMAG-BICRO provodi niz programa za davanje poticaja i različitih financijskih instrumenata, poput zajmova, subvencioniranih kamata i instrumenata osiguranja za razvoj malog i srednjeg poduzetništva. Mjerama aktivne politike zapošljavanja, koje provodi Hrvatski zavod za zapošljavanje, potiče se samozapošljavanje nezaposlenih.

Cilj 9. Izgraditi izdržljivu infrastrukturu, promovirati uključivu i održivu industrijalizaciju i poticati inovativnost

Prometna infrastruktura u Hrvatskoj sastoji se od cestovnog, željezničkog, zračnog, pomorskog, poštanskog te prometa na unutrašnjim vodama, a u manjoj mjeri i biciklističke infrastrukture. Svaka grana regulirana je posebnim setom zakona, a svi su pod nadležnošću Ministarstva mora, prometa i infrastrukture. Politike u području prometne infrastrukture definirane su Strategijom prometnog razvoja Republike Hrvatske (2017.-2030.). Industrijska proizvodnja u Hrvatskoj zauzima značajno mjesto u ukupnoj gospodarskoj aktivnosti te je i dalje jedna od vodećih grana privrede. Prema podacima Eurostata iz 2018. godine, 27.6 % od ukupnog broja zaposlenih u Hrvatskoj zaposleno je u industriji, dok udio industrijske proizvodnje u BDP-u iznosi 25 %. Prema ukupnomu prihodu vodeće su industrijske grane proizvodnja hrane, pića i duhana, a slijede kemijska i naftna industrija te energetika. Najbrže rastuća grana industrije u Hrvatskoj je IT industrija koja je od 2014. do 2019. godine ostvarila prosječnu godišnju stopu rasta od 8,3%. U 2019. godini udio IT industrije u BDP-u bio je 2,1%, dok je u njoj bilo 33.031 zaposlenika što je predstavljalo 3,4% od ukupnog broja zaposlenih u zemlji. Prisutno je jačanje novih “čistih” tehnologija u odnosu na industrije pogonjene fosilnim gorivima.⁹⁸

Zakonodavni okvir uključuje Zakon o poticanju razvoja malog gospodarstva donesen 2016. godine, Zakon o unapređenju poduzetničke infrastrukture donesen 2018. godine i to u svrhu ostvarivanja pozitivne poduzetničke klime. Uz njih je 2018. godine donesen i Strateški plan Ministarstva gospodarstva, poduzetništva i obrta za razdoblje od 2019. do 2021. godine čija je svrha da se poduzetnicima omogući pokretanje i obavljanje poduzetničkih aktivnosti u standardiziranim uvjetima visoke infrastrukturne opremljenosti unutar poduzetničkih zona i

⁹⁸ Ibidem, str 70.-71.

poduzetničkih potpornih institucija te u konkurentnom i transparentnom sustavu poticajnih mjera i olakšica, kako u fazi početnog investiranja, tako i u fazi proširenja postojećih investicijskih aktivnosti poduzetnika koji posluju unutar poduzetničke infrastrukture. U 2019. i 2020. godini napravljene su izmjene 19 od ukupno 37 zakona koji čine regulatorni okvir za poslovanje malih i srednjih poduzeća u Hrvatskoj.⁹⁹

Vlada Republike Hrvatske uvela je određene mjere financijske pomoći tvrtkama na području Republike Hrvatske kojima je zbog pandemije onemogućen ili otežan redovan rad. Institucije koje su provodile te mjere su:¹⁰⁰

- Hrvatski zavod za zapošljavanje (HZZ) – mjere u obliku potpora za očuvanje radnih mjesta u djelatnostima pogođenima Koronavirusom (COVID-19);
- Hrvatska banka za obnovu i razvitak (HBOR) – paket mjera usmjeren na osiguravanje obrtnih sredstava, odnosno likvidnosti za poduzeća i obrte;
- Hrvatska agencija za malo gospodarstvo, inovacije i investicije (HAMAG-BICRO) - nove mjere namijenjene mikro, malim i srednjim poduzetnicima, posebice vezano za osiguravanje likvidnosti;
- oslobođenja i odgode od članarina, doprinosa i zakupa – privremena obustava obveze plaćanja doprinosa i članarina Hrvatskoj gospodarskoj komori i Hrvatskoj obrtničkoj komori, te odgoda plaćanja zakupnine i naknade za korištenje poslovnih prostora u državnim nekretninama.

Cilj 10. Smanjiti nejednakosti unutar i između država

Zadnjih nekoliko godina doneseno je niz zakona i pravilnika kojima je svrha smanjivanje nejednakosti građana. Prvi je Zakon o suzbijanju diskriminacije koji je donesen 2008. godine, a stupio je na snagu 2009. godine. U ožujku 2019. godine donesen je Zakon o izboru vijeća i predstavnika nacionalnih manjina koji je u skladu sa Zakonom o lokalnim izborima te Operativnim programima za nacionalne manjine za razdoblje 2017. – 2020. Tijekom 2020. donesen je Zakon o nacionalnoj naknadi za starije osobe čime je uvedena nacionalna mirovina. Od 2016. provedeno je nekoliko krugova poreznog rasterećenja koji su doveli do manjih promjena. U 2021. godini uvedene su izmjene pravilnika vezane za peti krug porezne reforme. Uredbom o visini minimalne plaće za 2021. godine povećana je minimalna plaća. Republika Hrvatska je od 2007. godine donijela dvije Migracijske politike, za 2007 i

⁹⁹ Ibidem, str. 72.

¹⁰⁰ Ibidem, str. 73.

2008. godinu te za razdoblje od 2013. do 2015. godine, kao i dva Akcijska plana koja su tematizirala integraciju državljana trećih zemalja, prvi za razdoblje od 2013. do 2015. godine, te integraciju osoba pod međunarodnom zaštitom, drugi za razdoblje od 2017. do 2019. godine.¹⁰¹

Cilj 12. Odgovorna potrošnja i proizvodnja

Hrvatska je u Nacionalnoj razvojnoj strategiji 2030. definirala 4 razvojna smjera, od kojih su prva tri prepoznata kao smjera koja direktno doprinose ostvarenju cilja: „Održivo gospodarstvo i društvo“, „Jačanje otpornosti na krize“, te „Zelena i digitalna tranzicija“. Hrvatska industrija se okreće prema klimatskoj neutralnosti i digitalizaciji. Kroz razvoj i inovacije očekuje se povećanje produktivnosti i konkurentnosti hrvatskog gospodarstva uz primjenu okolišno održivih tehnologija pa je tako jedan od prioriteta modernizacija i dekarbonizacija energetske intenzivnih industrija. Posebno je istaknuta potreba za razvojem održivog turizma kroz politiku poticanja ulaganja u održiv rast turizma. Među prioritetima u provedbi javnih politika koje će pridonijeti razvoju globalno konkurentne, zelene i digitalne industrije, na prvom mjestu povećanje djelotvornosti u gospodarenju komunalnim otpadom i pripremu za prijelaz na kružno gospodarstvo kao prioritetnu politiku. U lipnju 2019. godine Vlada Republike Hrvatske donijela je Plan sprječavanja i smanjenja nastajanja otpada od hrane Republike Hrvatske 2019. – 2022. godine kao i detaljni Program za provedbu plana. U skladu s Programom, Ministarstvo poljoprivrede već je u studenom 2019. donijelo Vodič o doniranju hrane i održalo radionice za donatore i posrednike. U veljači 2021. godine objavljeni su sektorski vodiči za sprječavanje nastajanja otpada od hrane za maloprodajni sektor i za sektor ugostiteljstva i institucionalne kuhinje.¹⁰²

Od siječnja 2017. godine velike hrvatske kompanije imaju obvezu izrađivati nefinancijska izvješća. Nefinancijsko izvješće sadrži osnovne informacije nužne za razumijevanje poslovnih rezultata i razvoja poduzeća te razumijevanje učinka njegovih aktivnosti na okolišna, socijalna i kadrovska pitanja, pitanja u vezi ljudskih prava te borbe protiv korupcije i podmićivanja. Studija nefinancijskih izvješća planira se provoditi periodično svake dvije godine. U nastojanju da Hrvatska postane održiva turistička destinacija, 2016. godine osnovan je Hrvatski opservatorij održivog razvoja turizma, CROSTO (*CROatian Sustainable Tourism Observatory*), kao višegodišnji istraživački projekt u okviru kojeg se razvoj turizma, njegovi ekonomski, okolišni i društveni učinci prate putem primjene sustava pokazatelja ETIS

¹⁰¹ Ibidem, str. 78-82.

¹⁰² Ibidem, str. 94.

(*European Tourism Indicators System*) razvijenog od strane Europske komisije. U Hrvatskoj već ima puno primjera značajnog povećanja održivosti u svim sektorima društva koji sudjeluju u turističkoj djelatnosti.¹⁰³

Cilj politike održive proizvodnje i potrošnje je smanjiti potrošnju resursa, onečišćenje okoliša i emisije stakleničkih plinova. Stoga se uvode različiti instrumenti putem kojih se djeluje na sustave proizvodnje kao i na obrasce potrošnje. U pravilu se radi o dobrovoljnim instrumentima, kao što su to eko-oznake koje se dodjeljuju proizvodima i organizacijama te u to spada i zelena javna nabava. Iako je Hrvatska bila druga zemlja u svijetu koja je razvila eko-oznaku, oznaka je s vremenom prestala biti adekvatno promovirana i nije dovoljno promicano njeno korištenje pa je time propuštena prilika da se pravovremeno podigne svijest o potrebi za održivom nabavom i ekonomskoj vrijednosti zaštite okoliša uopće.¹⁰⁴

Cilj 17. Uvrstiti globalno partnerstvo za održivi razvoj

Međunarodna razvojna suradnja i humanitarna pomoć prvi put službeno postaju dijelom vanjske politike RH 1. siječnja 2009. godine kad je stupio na snagu Zakon o razvojnoj suradnji i humanitarnoj pomoći inozemstvu koji je u neizmijenjenom obliku aktivan do danas. Iste godine donesena je prva Nacionalna strategija razvojne suradnje Republike Hrvatske za razdoblje od 2009. do 2014. godine kojom se definiraju načela i ciljevi, prioriteti i institucionalni mehanizmi provedbe politike razvojne suradnje. Ulaskom u Europsku uniju 1. srpnja 2013. Hrvatska se obvezuje sudjelovati u politici razvojne suradnje Europske Unije i odnosnim zaključcima te drugim izjavama i dokumentima Europske unije te ulaskom u punopravno članstvo Europske Unije službeno postaje zemlja donatorica, odnosno pošiljateljica službene razvojne pomoći. 2017. godine stupa na snagu Nacionalna strategija razvojne suradnje Republike Hrvatske za razdoblje 2017.-2021. godine koja obuhvaća i program *Agende 2030*, odnosno Ciljeve održivog razvoja. Njome su definirani zemljopisni i sektorski prioriteti za petogodišnje razdoblje. Trenutno je u procesu izrade novi strateški dokument u području razvojne suradnje i humanitarne pomoći koji bi načelno trebao stupiti na snagu od 2022. godine. Europska unija se međunarodno obvezala na ostvarivanje kolektivnog cilja izdvajanja od 0,7 % bruto nacionalnog dohotka država članica EU, dok su se države koje su EU pristupile nakon 2003. godine, uključujući Republiku Hrvatsku, obvezale ostvariti izdvajanje za SRP od 0,33 % BND-a do 2030. godine.¹⁰⁵

¹⁰³ Ibidem, str. 95.-96.

¹⁰⁴ Ibidem, str. 96.

¹⁰⁵ Ibidem, str 125-127.

5. PRIMJER ODRŽIVOSTI I ODRŽIVOG RAZVOJA U POSLOVANJU SOCIJALNE ZADRUGE HUMANA NOVA

Socijalna zadruga Humana Nova Čakovec osnovana je 2011. godine u sklopu projekta ESCO – “edukacija za socijalno zadrugarstvo – nove mogućnosti za osobe s invaliditetom” koji je provodio Autonomni centar – ACT, danas ACT Grupa. Glavni cilj projekta bio je povećati mogućnosti zapošljavanja osoba s invaliditetom u Međimurskoj županiji, promicati društvenu integraciju i podići razinu svijesti o mogućnostima zapošljavanja osoba s invaliditetom razvojem održivih modela na lokalnoj i nacionalnoj razini. Projekt ESCO krenuo je u realizaciju kako bi osobama s invaliditetom pružio nove mogućnosti zapošljavanja, a u edukacijskim programima samog projekta sudjelovalo je čak 38 osoba. Od svog osnutka, 2011. godine Humana Nova kontinuirano bilježi porast zaposlenih te porast prihoda i broja poslovnih partnera. Tijekom godina otvorene su i nove poslovnice u Zagrebu, Poreču i Labinu.¹⁰⁶ Vrijednosti Humane Nove očituju se u zajedništvu, suradnji i uzajamnosti, kvaliteti i profesionalnosti, liderstvu, hrabrosti i ekonomskoj, društvenoj i ekološkoj održivosti. Također, jedina su *Zero Waste*¹⁰⁷ organizacija u Republici Hrvatskoj koja se bavi gospodarenjem otpadom.¹⁰⁸

Slika 5.1. Logo socijalne zadruge Humana Nova

Izvor: Socijalna zadruga Humana Nova, Facebook stranica <https://www.facebook.com/humana.nova/photos> (10.08.2021).

¹⁰⁶ Humana Nova danas, Humana Nova, <https://humananova.org/humana-nova-danas/> (10.08.2021.)

¹⁰⁷ Zero Waste-U praksi Zero Waste ili nula otpada podrazumijeva dizajniranje proizvoda i procesa na način da se što više smanji i količina i toksičnost otpada, da se svi prirodni resursi čim bolje očuvaju, da se redovito i obnavljaju te da se na koncu svede na minimum (ili potpuno izbjegne) svako spaljivanje i bacanje otpada. Prema konceptu ZW svaki preostali materijal kao i isluženi proizvod treba kružno vratiti u ekonomiju kroz ponovnu upotrebu, reciklažu i kompostiranje. Teži se redukciji otpuštanja u prirodu svih elemenata koji bi mogli predstavljati opasnost za zdravlje ljudi, biljaka i životinja u zemlju, vodu i zrak. (Prema: Zero Waste strategija od 2002. poziva na minimum otpada..., Odgovorno.hr, <https://odgovorno.hr/zero-waste-strategija-od-2002-poziva-na-minimum-otpada/> (10.08.2021.)).

¹⁰⁸ Božić, I., Socijalna zadruga Humana Nova Čakovec (powerpoint), 2020.

5.1. Poslovanje socijalne zadruge Humana Nova

Sukladno Zakonu o zadrugama, zadruga je gospodarski subjekt u koji se radi vlastitog razvoja poduzetnik pojedinac udružuje s drugim fizičkim ili pravnim osobama te tako udruženi doprinose vlastitom i zajedničkom razvoju. Udruživanje osoba s istim ili sličnim vizijama radi zajednički promišljenijeg nastupa i plasmana proizvoda na sve zahtjevnijem tržištu jedna je od osnovnih ideja vodilja u zadruzi. Specifičnost zadruge Humana Nova ogleda se u tome što se u njoj, kao članovi zadruge, pojavljuju udruge i fizičke osobe koje su prepoznale vrijednost inicijative i potencijale uključivanja osoba s invaliditetom i drugih društveno isključenih skupina u proizvodnju kvalitetnih i traženih proizvoda. Članovi su spremni svojim angažmanom, radom i financijskim ulozima pomoći pokretanje, rad i razvoj zadruge, kao i lokalne zajednice. Zadruga je registrirana na trgovačkom sudu i obavlja tržišne djelatnosti. To znači da posluju na tržištu ravnopravno s ostalim pravnim subjektima, nemaju prava sudjelovanja na natjecajima na kojima udruge imaju, kao što nemaju prava ni mogućnosti za lokalno ili nacionalno sufinanciranje. Na tržištu Humana Nova nastupa samostalno, bez podrške državnih institucija. Socijalna zadruga odgovorno je društveno poduzeće koje u svojem djelovanju veliku pažnju posvećuje rješavanju društvenih i ekoloških problema, investirajući dobit u daljnje poslovanje.¹⁰⁹

5.2. Osnovne djelatnosti socijalne zadruge Humana Nova

Osnovne djelatnosti zadruge uključuju sakupljanje tekstilnih viškova putem donacija i sakupljanjem tekstilnog otpada, recikliranje i stavljanje u ponovnu uporabu sakupljene odjeće i obuće te proizvodnjom, odnosno šivanjem odjeće i drugih proizvoda od tekstila. Glavnu okosnicu asortimana Humane Nove čine sortirana odjeća (*second-hand*), industrijske krpe, reciklirani proizvodi kao npr. papuče, torbe, torbice, pregače, kute i dr., zatim platnene vrećice, pamučne majice, zastave te usluge šivanja.¹¹⁰

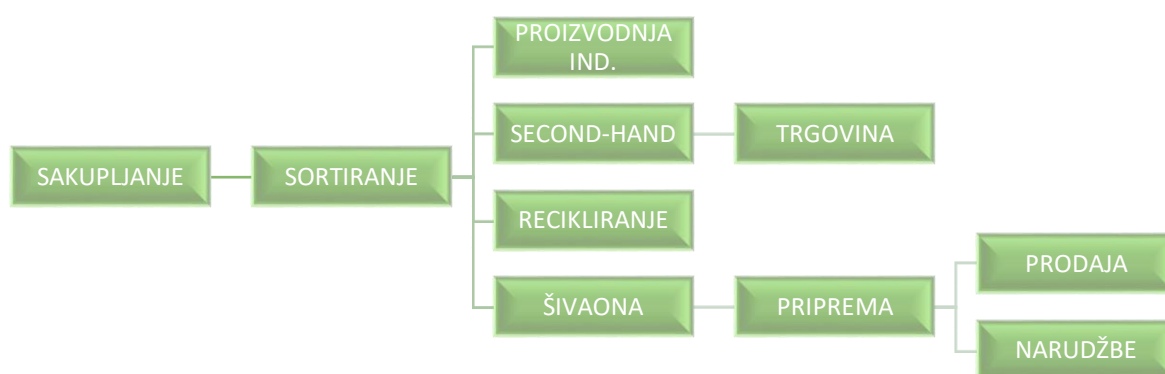
Radno proizvodni proces, prikazan na slici 5.2., uključuje sakupljanje, zatim sortiranje, tj. razvrstavanje tekstilnih viškova ili otpada te daljnju obradu, odnosno otpremu tekstila. Daljnjom obradom tekstil se prosljeđuje u jednu od sljedećih jedinica: proizvodnju industrijskih krpa, sortiranu odjeću (*second-hand*) koja se dalje šalje trgovinama, reciklažu ili u šivaonu gdje se izrađuju tekstilna rješenja prema specifičnim narudžbama.

¹⁰⁹ Ljudi, planet i ulaganje, Humana Nova, <https://humananova.org/ljudi-planet-i-ulaganje/> (10.08.2021.)

¹¹⁰ Božić, I., op.cit.

Za privatni sektor u ponudi su torbe, ruksaci, papuče, majice i ostalo s pomno biranim materijalima koje kombiniraju s recikliranima, odnosno prenamijenjenim sirovinama. Novi materijali s eko certifikatom nabavljaju se lokalno ili iz drugih zemalja.¹¹¹ Poslovnim sektoru nude tekstilna rješenja prema zahtjevima i potrebama tvrtke, a uključuju platnene promotivne materijale, majice, zastave, industrijske krpe, odjevni asortiman za poslovni sektor poput radnih odijela, jakne, radne hlače, usluge krojenja i šivanja i dr.¹¹²

Slika 5.2. Radno-proizvodni procesi u socijalnoj zadruzi Humana Nova

Izvor: Obrada autora prema: Božić, I.: *Socijalna zadruga Humana Nova Čakovec*, Powerpoint prezentacija, 2020. Preuzeto s: <https://www.socialbiz.cerura.hr/images/2021/04/23/Socijalna%20zdruga%20Humana%20Nova%20%C4%8Cakovec.pdf> (12.08.2021.)

5.3. Integracija održivosti u radno-poslovnim procesima

Socijalna zadruga Humana Nova je društveno poduzeće koje djeluje na 3 područja: okolišnom, društvenom i ekonomskom. Utjecaj koji Humana Nova ima na zajednicu nastaje djelovanjem kruga koji čine ljudi, planet i dobit. Socijalna zadruga Humana Nova je društveno poduzeće koje daje odgovor na tri goruća problema današnjeg društva:¹¹³

- integracija društveno marginaliziranih skupina u društvo;
- zbrinjavanje tekstilnih viškova i briga o planeti te
- ulaganje dobiti u daljnji razvoj i opstanak.
-

Humana Nova zapošljava osobe s invaliditetom i druge društveno za čije izazove današnje društvo nema kvalitetan odgovor. Na ovaj način Zadruga aktivno doprinosi održivom razvoju lokalne zajednice, povećanju zadovoljstva i kvalitete života marginaliziranih osoba i

¹¹¹ Za tebe, Humana Nova, <https://humananova.org/za-tebe/> (10.08.2021.)

¹¹² Za poslovni sektor, Humana Nova, <https://humananova.org/za-poslovni-sektor/> (10.08.2021.)

¹¹³ Božić, I., op.cit.

smanjenju siromaštva. U Zadruzi ukupno je zaposleno 38 djelatnika, od kojih su 23 osobe s invaliditetom, a 12 su pripadnici ostalih marginaliziranih skupina. Djelatnici svakodnevno stvaraju nove vrijednosti od odbačenih tekstilnih predmeta te izrađuju nove kvalitetne i inovativne proizvode. Zaposlenjem u Humani Novoj, svakoj je osobi dana mogućnost da kroz rad ostvari svoj potencijal, što se višestruko vraća kroz lojalnost, visoko razvijen osjećaj osobne odgovornosti, međusobno uvažavanje i zajedništvo.¹¹⁴

Zadruga zbrinjava tekstilne viškove tako što ih reciklira ili stavlja u ponovnu uporabu kroz *second-hand* ili redizajniranjem. Tekstil se prikuplja u spremnicima (slika 5.3.), postavljenih u više gradova i na više lokacija, ili u reciklažnim dvorištima lokalnih komunalnih poduzeća s kojima surađuju.

Slika 5.3. Spremnici za odlaganje odjeće i obuće

Izvor: Socijalna zadruga Humana Nova, Facebook stranica, <https://www.facebook.com/humana.nova/photos> (10.08.2021).

Ukupno je od 2012. godine do 2020. godine sakupljeno 2.385 tona tekstila. Godišnja količina sakupljenog otpada prikazana je u tablici 5.1.. Od 100 kg sakupljenog tekstila 1-3 kg čini korištena odjeća visoke kvalitete, odnosno roba za dućan, krem-roba, zatim 10-20 kg čini korištena odjeća prosječne kvalitete, 10-30 kg čini korištena odjeća pogodna za donaciju

¹¹⁴ Socijalna zadruga Humana Nova, <https://humananova.org/> (10.08.2021.)

zemljama u razvoju, 25 kg za pridobivanje vlakana za daljnju proizvodnju i 25 kg sirovine za dobivanje energije.¹¹⁵

Tablica 5.1. Godišnja količina sakupljenog tekstila

KOLIČINA SAKUPLJENOG TEKSTILA	
GODINA	KOLIČINA (u kg)
2012.	75.000
2013.	115.000
2014.	268.983
2015.	385.523
2016.	259.140
2017.	243.749
2018.	252.102
2019.	385.523
2020.	400.000
UKUPNO:	2.385.020

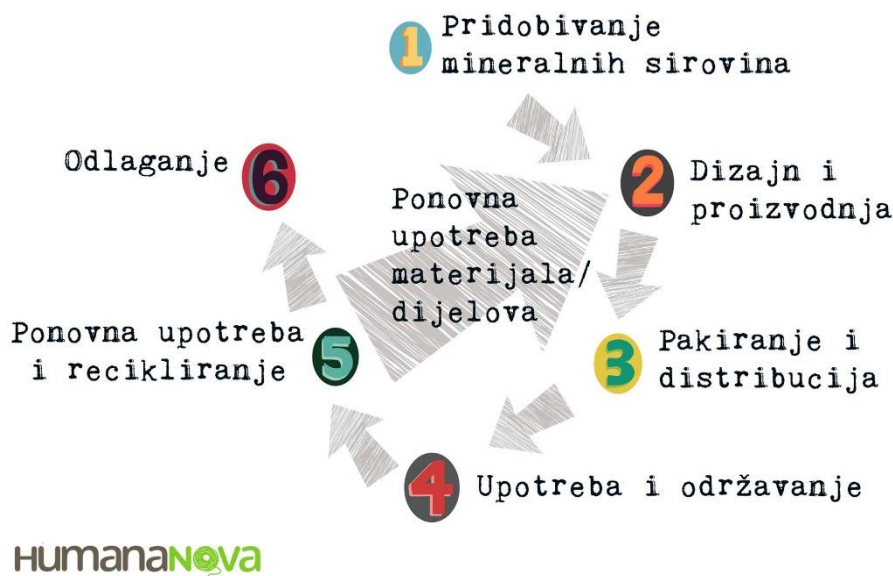
Izvor: Obrada autora prema: Društvena odgovornost, Socijalna zadruga Humana nova, <https://humananova.org/drustvena-odgovornost/> (10.08.2021.)

Upotrebljivi, odnosno nosivi dio sakupljenog odjevnog tekstila stavlja se u prodaju u *second-hand* dućan (*RE-USE* ili ponovna uporaba) gdje mu se produžuje vijek trajanja. Iz neupotrebljivog tekstila izdvaja se pamuk koji se reže na industrijske krpe te ih ponovno plasiraju na tržište za industrijski sektor. Izdvaja se i repromaterijal za izradu recikliranih proizvoda. Tekstil koji ostaje nakon tog odvajanja, obrađuje se u suradnji s Regeneracijom Zabok gdje ide u proces mljevenja, odnosno reciklaže (*RECYCLE* ili recikliranje). Takvom preradom odbačeni tekstil postaje vrijedna sirovina, tj. nastaje filc ili netkani tekstil koji se pakira i dalje izvozi u Europsku uniju. Iskorištava se sav sakupljeni tekstil i zaokružuje se

¹¹⁵ Kovačić, K., Juran, B., ur., op.cit., str. 97-98.

proces u kojem odbačeni tekstil dobiva novu funkciju, a ljudi priliku za dostojan život.¹¹⁶ Kružni proces prikazan je na slici 5.4.

Slika 5.4. Kružni proizvodni proces (Humana Nova)

Izvor: Socijalna zadruga Humana Nova, Facebook stranica <https://www.facebook.com/humana.nova/photos> (10.08.2021).

Krojačnica i šivaonica u Čakovcu zajedno su tvornica kvalitetnih i inovativnih proizvoda. Proizvode od novih materijala šivaju od lokalno nabavljenih ili ekološki certificiranih materijala iz drugih zemalja, poput Turske, uvijek poštujući pravila pravedne trgovine. U organiziranju akcija sakupljanja tekstilnog otpada, Humana Nova često surađuje sa školama, udrugama i lokalnim vlastima koje pokazuju interes i želju da naprave razliku. Osim toga, održavaju i edukacije i kreativne radionice o recikliranju tekstila te edukacije o društvenom poduzetništvu i radnoj integraciji.¹¹⁷ Dobit se ulaže u očuvanje radnih mjesta i stvaranje novih, daljnji razvoj i širenje poslovanja, tj. u dobrobit zajednice. Primarni cilj je društveni utjecaj, a kao socijalna zadruga, vode se podjednako društvenim i komercijalnim ciljevima. Zapošljavanjem marginaliziranih skupina, sakupljanjem tekstila, njegovom ponovnom uporabom i reciklažom te lokalnim suradnjama, aktivno doprinose smanjenju siromaštva, održivom razvoju lokalne zajednice te očuvanju prirode.¹¹⁸

¹¹⁶ O nama, Socijalna zadruga Humana Nova, <https://humananova.org/o-nama/> (10.08.2021.).

¹¹⁷ Za planet i zajednicu, Socijalna zadruga Humana Nova, <https://humananova.org/za-planet-i-zajednicu/> (10.08.2021.).

¹¹⁸ O nama, Socijalna zadruga HumanaNova, <https://humananova.org/o-nama/> (10.08.2021.).

6. ZAKLJUČAK

Održiv razvoj predstavlja složeni proces čiji je temeljni zadatak osiguranje ravnoteže u svijetu kroz ekonomske, društvene i okolišne pozitivne učinke, podrazumijeva promjenu dosadašnjeg načina života, stavova, vrijednosti, navika, ponašanja i djelovanja na svim razinama društva, od lokalne, regionalne, nacionalne i globalne razine.

Kraj šezdesetih godina dvadesetog stoljeća, označen je kao prekretnica gdje čovjek počinje biti svjestan da prirodni resursi nisu neograničeni te da je potrebno pronaći alternativna rješenja koja bi pridonijela daljnjem napretku čovječanstvu. Od 1972. godine, od kada je dana prva definicija održivog razvoja, do danas organizirane su mnogobrojne Međunarodne konferencije s Ujedinjenim narodima na čelu, doneseni su brojni programi, konvencije i dokumenti, a čiji temeljni cilj je održivi razvoj i ravnomjerni razvitak svijeta.

Održivi razvoj danas predstavlja okvir za oblikovanje politika i strategija kontinuiranog gospodarskog i socijalnog napretka, bez štete za okoliš i prirodne izvore bitne za ljudske djelatnosti u budućnosti te se oslanja na ideju prema kojoj razvoj ne smije ugrožavati budućnost dolazećih naraštaja trošenjem neobnovljivih izvora i dugoročnim devastiranjem i zagađivanjem okoliša. Osnovni je cilj osigurati održivo korištenje prirodnih izvora na nacionalnoj i međunarodnoj razini.

Ekonomija ima centralnu ulogu u suvremenom svijetu. Osnovne ideje koje se provlače cijelim područjem ekonomije su oskudnost resursa i želja za efikasnošću. Do nedavno je pitanje prekomjernog iskorištavanja prirodnih resursa bilo potisnuto i nije imalo na značenju zbog dominirajućeg društvenog imperativa, a to je ekonomski rast i ostvarivanje maksimalnog profita. Danas se situacija mijenja te ekonomski razvoj ne znači ujedno i ekonomski razvoj. U konceptu održivog razvoja prisutan je ekonomski razvoj koji mijenja način djelovanja ekonomskog rasta kako bi postao manje poguban po okoliš i društveni razvoj. Pretvaranje tih spoznaja u djelo i prijelaz na održive oblike razvoja i načina života izazov je današnjem dobu. Ekonomski rast se ne može zaustaviti, ali je potrebno mijenjati smjer djelovanja.

Hrvatska je od samog početka bila aktivna sudionica procesa donošenja dokumenata važnih za globalan održiv razvoj i to u svim relevantnim tijelima Ujedinjenih naroda i Europske unije. Na Svjetskom sastanku na vrhu o održivom razvoju u Rio de Janeiru 1992. godine, kao aktivni dionik je sudjelovala na usuglašavanju teksta i usvajanju Deklaracije i Akcijskog programa za 21. stoljeće. Usvajanje Milenijske deklaracije i Milenijskih ciljeva razvoja iz 2000. godine, kasnije i Agende 2030. dodatno je pokrenulo Hrvatsku prema sveobuhvatnom i

održivom razvoju. 2009. godine donesena je Strategija održivog razvitka Republike Hrvatske kao ključni dokument kojim se usmjerava gospodarski i socijalni razvoj te zaštita okoliša prema održivom razvoju Hrvatske. Temelj za oblikovanje i provedbu svih javnih politika na nacionalnoj razini danas čini Nacionalna razvojna strategija Republike Hrvatske 2030, usvojena početkom 2021. godine, ključan strateški dokument Hrvatske za razdoblje do 2030. godine. U strategiji se društveno gospodarski rast i razvoj temelji na ciljevima održivog razvoja Programa za održivi razvoj 2030. Prema izvještajima o provedbi ciljeva održivog razvoja u Republici Hrvatskoj, Hrvatska ima dobar početni položaj i postiže pozitivne rezultate na području održivog razvoja, a ciljeve održivog razvoja promatra kao smjernice za vlastiti razvoj te okvir za osiguravanje bolje i održivije budućnosti.

Pozitivan primjer shvaćanju koncepta održivog razvoja daje socijalna zadruga Humana Nova iz Čakovca, koja se bavi prikupljanjem rabljene odjeće i njenom preradom na ekološki najbolji način, zavisno o kvaliteti donirane odjeće. Donirana ili sakupljena odjeća se prodaje u vlastitim trgovinama, oštećena se upotrebljava za proizvodnju novih proizvoda iz kategorije odjeće, modnih dodataka i kućnog tekstila, a tek ako je donirani tekstil istrošen i zamrljan reciklirat će se u proizvod nižeg nivoa upotrebe kao što su industrijske krpe za brisanje. Socijalna zadruga Humana Nova je društveno poduzeće koje potiče zapošljavanje osoba s invaliditetom i drugih društveno isključenih osoba. Zapošljavanjem marginaliziranih skupina, sakupljanjem tekstila, njegovom ponovnom uporabom i reciklažom te lokalnim suradnjama, aktivno doprinose smanjenju siromaštva, održivom razvoju lokalne zajednice te očuvanju prirode. Socijalna zadruga Humana Nova vodeći je hrvatski primjer društvenog poduzeća za radnu integraciju i ponovnu uporabu, prepoznat i u široj regiji. Zadruga svojim djelovanjem doprinosi izgradnji tolerantnih društvenih odnosa i uravnoteženom korištenju resursa.

Da bi se postigao brži razvoj održive proizvodnje i kružnog gospodarstva te smanjila količina otpada koji se stvara u Hrvatskoj, potrebno je provesti intenzivne edukativne i poticajne kampanje među građanstvom, ali i među poslovnim subjektima.

POPIS LITERATURE

1. Bačun, D., Matešić, M., Omazić, M.A.: *Leksikon Održivog razvoja*, Zagreb, Hrvatski poslovni savjet za održivi razvoj, 2012.
2. Bilas, V., Franc, S, Ostojić, R.: *Višedimenzionalnost održivog razvoja*, Udžbenici Sveučilišta u Zagrebu, Notitia d.o.o., 2017.
3. Blewitt, J.: *Razumijevanje održivog razvoja*, Zagreb, Naklada Jesenski i Turk, 2017.
4. Božić, I., *Socijalna zadruha Humana Nova Čakovec* (powerpoint), 2020. Preuzeto s: <https://www.socialbiz.cerura.hr/images/2021/04/23/Socijalna%20zdruga%20Humana%20Nova%20%C4%8Cakovec.pdf> (12.08.2021.)
5. Cini, V., Drvenkar, N.: *Regionalna ekonomija* (powerpoint), Ekonomski fakultet u Osijeku, 2014/2015. Preuzeto s: <http://www.efos.unios.hr/regionalna-ekonomija/wp-content/uploads/sites/182/2013/04/Reg.No .1.-O-ekonomskom-razvoju.pdf> (16.07.2021).
6. Črnjar, M., Črnjar, K., *Menadžment održivog razvoja, ekonomija, ekologija, zaštita okoliša*, Udžbenici Sveučilišta u Rijeci, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu u Opatiji, 2009.
7. Dragičević, M., *Ekonomija i novi razvoj*, Alinea, Zagreb, 1996.
8. Dragičević, M., Održivi razvoj – koncepcija gospodarskog razvoja Hrvatske, *Gospodarski rast-Lice i naličje, Društvena istraživanja*, br. 6(2-3 (28-29)), 1997., str. 373-381. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/31705> (30.07.2021.).
9. Drljača, M.: Koncept održivog razvoja i sustav upravljanja, *Kvalitet i izvrsnost*, 1, 2012., str. 20-26 i 110. Preuzeto s: https://bib.irb.hr/datoteka/580157.Koncept_odrivog_razvoja_i_sustav_upravljanja.pdf (07.02.2021.).
10. Gudelj, I., Ciljevi održivog razvoja – provedba na globalnoj razini i provedbeni status u Republici Hrvatskoj, *Hrvatske vode*, 27, 2019, 245-0. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/226674> (30.07.2021.).
11. Herceg, N.: *Okoliš i održivi razvoj*, Zagreb, Synopsis, 2013.
12. HGK - Hrvatska gospodarska komora: *Podržimo održivo - ubrzajmo promjene*, Zagreb, 2019. Preuzeto s: <https://www.hgk.hr/documents/brosura-podrzimo-odrzivo-ubrzajmo-promjene5cc007b665406.pdf> (10.02.2021.).
13. Koletić, V.: *Indikatori održivog razvoja*, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2005.

14. Kovačić, K., Juran, B., ur., *Provedba ciljeva održivog razvoja u Hrvatskoj Perspektiva civilnog društva*, Platforma za međunarodnu građansku solidarnost Hrvatske – CROSOL, 2021. Preuzeto s: <https://crosol.hr/wp-content/uploads/2021/04/Provedba-ciljeva-odrzivog-razvoja-u-Hrvatskoj-Perspektiva-civilnog-drustva-4.pdf> (30.07.2021.).
15. Lončar, J.: Globalizacija i/ili održivi razvoj?. *Geografski horizont*, 65(2), 2019., str. 7-16. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/239739> (07.02.2021.).
16. Miketić-Curman, S.: Primjena koncepta kružnog gospodarstva i industrijske ekologije kao doprinos održivom razvoju i zaštiti okoliša, *Sigurnost*, 62(4), 2020, str. 369-375. Preuzeto s: <https://doi.org/10.31306/s.62.4.4> (30.07.2021.)
17. Narodne novine, *Nacionalna razvojna strategija Republike Hrvatske do 2030. godine* (NN 13/2021). Preuzeto s: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2021_02_13_230.html (21.07.2021.).
18. Pavić-Rogošić, L.: *Novi izazov – Globalni ciljevi održivog razvoja do 2030.*, ODRAZ-Održivi razvoj zajednice, 2020. Preuzeto s: https://www.odraz.hr/wp-content/uploads/2020/03/globalni-ciljevi_or_final_web.pdf (06.02.2021.).
19. Pavić-Rogošić, L., *Održivi razvoj*, Odraz, 2010. Preuzeto s: https://www.odraz.hr/wp-content/uploads/2020/10/odrzivi_razvoj.pdf (30.07.2021.)
20. Pavić-Rogošić, L.: *Održivi razvoj u Republici Hrvatskoj*, Zagreb, 2009. Preuzeto s: <http://socijalno-partnerstvo.hr/wp-content/uploads/2013/04/Izvjescje-Odr%C5%BEivi-razvoj-u-RH-Pavic-Rogosic.pdf> (06.02.2021.)
21. Pupovac, D., Održivi razvoj – Novo lice ekonomije, *Socijalna ekologija*, 24, 2015, str 104-124. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/168530> (30.07.2021.)
22. Narodne novine, *Strategija održivog razvitka RH* (NN 30/2009). Preuzeto s: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2009_03_30_658.html (06.02.2021.)
23. UN, *Rezolucija Opće skupštine UN-a 70/1 Promijenimo naš svijet: Agenda 2030 za održivi razvoj*, 2015.. Preuzeto s: <http://www.mvep.hr/files/file/2018/1812131803-rezolucija-unga-hr-prf-final.pdf> (30.07.2021.).
24. Vlada Republike Hrvatske, *Dobrovoljni nacionalni pregled o provedbi Programa UN-a za održivi razvoj 2030*, 2019. Preuzeto s: <https://www.hgk.hr/documents/dobrovoljni-nacionalni-pregled-ciljevi-odrzivog-razvoja-hrvatska5d2daef212fdc.pdf> (06.02.2021.).

25. WCED - World Commission on Environment and Development, *Our Common Future*, Oxford – New York, Oxford University Press, 1987., str. 43. Preuzeto s:
<http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf> (08.02.2021.)

Internet stranice:

1. Bečka konvencija o zaštiti ozonskog sloja, EUR-Lex, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=LEGISSUM:4413654> (21.07.2021).
2. Deset načela UN Global Compacta, HUP, <https://www.hup.hr/program-rada-13.aspx> (21.07.2021).
3. Europski zeleni plan, Europska komisija, https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_hr (21.07.2021.).
4. Eurostat-europska statistika, https://ec.europa.eu/info/departments/eurostat-european-statistics_hr (02.08.2021).
5. EUR-Lex, Pristup zakonodavstvu Europske Unije, <https://eur-lex.europa.eu/homepage.html> (21.07.2021.).
6. Glavni makroekonomski indikatori, HNB, <https://www.hnb.hr/statistika/glavni-makroekonomski-indikatori> (30.07.2021.)
1. Humana Nova danas, Humana Nova, <https://humananova.org/humana-nova-danas/> (10.08.2021.)
2. Konferencija o klimatskom promjenama u Katowicama, UN, <https://news.un.org/en/story/2018/12/1028681> (30.07.2021.).
3. Konferencija o klimatskim promjenama u Parizu, Europsko Vijeće, <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/international-summit/2015/11/30/> (21.07.2021.)
4. Kružno gospodarstvo, Europski parlament, <https://www.europarl.europa.eu/news/hr/headlines/economy/20151201STO05603/kruzno-gospodarstvo-definicija-vrijednosti-i-korist> (30.07.2021).
5. Kružno gospodarstvo, Fond za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost, <https://www.fzoeu.hr/hr/kruzno-gospodarstvo/7659> (21.07.2021.).
6. Ljudi, planet i ulaganje, Humana Nova, <https://humananova.org/ljudi-planet-i-ulaganje/> (10.08.2021.)
7. Milenijska deklaracija, UN, <https://www.un.org/en/development/devagenda/millennium.shtml> (21.07.2021.)

8. Montrealski protokol o tvarima koje oštećuju ozonski omotač, EUR-Lex, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:4413653> (21.07.2021.).
9. O nama, Socijalna zadruga Humana Nova, <https://humananova.org/o-nama/> (10.08.2021.).
10. Održivi razvoj. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021., <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=44778> (21.8. 2021.).
11. Održivi razvoj, ODRAZ, <https://www.odraz.hr/nase-teme/odrzivi-razvoj/odrzivi-razvoj/> (30.07.2021.)
12. Održivi razvoj, Ministarstvo vanjskih i europskih poslova, <http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi0/globalne-teme/odrzivi-razvoj/> (30.07.2021.)
13. Promjena načina proizvodnje i potrošnje: novi Akcijski plan za kružno gospodarstvo putokaz je za klimatski neutralno i konkurentno gospodarstvo osnaženih potrošača, Europska komisija, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/hr/IP_20_420 (21.07.2021.).
14. Rimski klub. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021., <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=52916> (8. 6. 2021.,)
15. Socijalna zadruga Humana Nova, Facebook stranica, <https://www.facebook.com/humana.nova/photos> (10.08.2021.).
16. Socijalna zadruga Humana Nova, <https://humananova.org/> (10.08.2021.).
17. Sustainable development indicators, Eurostat, https://ec.europa.eu/eurostat/data/database?node_code=sdg (30.07.2021.)
18. Svjetski sastanak o održivom razvoju u Johannesburgu, UN, <https://sustainabledevelopment.un.org/milestones/wssd> (21.07.2021.).
19. Što je održivi razvoj?, LORA Laboratorij održivog razvoja, <https://lora.bioteka.hr/sto-je-odrzivi-razvoj/> (30.07.2021.).
20. Vodič kroz pregovore o klimatskim promjenama, Europski parlament, https://www.europarl.europa.eu/infographic/climate-negotiations-timeline/index_hr.html#event-2019-12-13 (21.07.2021.).
21. Za tebe, Humana Nova, <https://humananova.org/za-tebe/> (10.08.2021.).
22. Za poslovni sektor, Humana Nova, <https://humananova.org/za-poslovni-sektor/> (10.08.2021.).

23. Zero Waste strategija od 2002. poziva na minimum otpada..., Odgovorno.hr, <https://odgovorno.hr/zero-waste-strategija-od-2002-poziva-na-minimum-otpada/> (10.08.2021.).
24. Znete li tko pripada NEET populaciji?, EU-projekti.info, <https://www.eu-projekti.info/znete-li-tko-pripada-neet-populaciji/> (30.07.2021.).

POPIS ILUSTRACIJA

POPIS SLIKA

Slika 2.1. Tri sastavnice održivog razvoja	4
Slika 2.2. Ravnoteža održivog razvoja	6
Slika 3.1. Environmentalno korištenje prostora	29
Slika 3.2. Koncept održive proizvodnje	31
Slika 3.3. Model kružnog gospodarstva	40
Slika 5.1. Logo socijalne zadruge Humana Nova	57
Slika 5.2. Radno-proizvodni procesi u socijalnoj zadruzi Humana Nova	59
Slika 5.3. Spremnici za odlaganje odjeće i obuće	60
Slika 5.4. Kružni proizvodni proces (Humana Nova)	62

POPIS TABLICA

Tablica 2.1. Načela Globalnog sporazuma	14
Tablica 2.2. Ciljevi održivog razvoja	17
Tablica 3.1. Podciljevi održivog ekonomskog rasta (Agenda 2030)	24
Tablica 3.2. Podciljevi stvaranja industrijskog razvoja i inovacija (Agenda 2030).....	26
Tablica 3.3. Podciljevi smanjivanja nejednakosti unutar i između država (Agenda 2030).....	28
Tablica 3.4. Podciljevi održive proizvodnje i potrošnje (Agenda 2030).....	30
Tablica 3.5. Podciljevi stvaranja globalnog partnerstva (Agenda 2030).....	36
Tablica 3.6. Pokazatelji ekonomske dimenzije održivog razvoja	39
Tablica 4.1. Ključna područja i glavni ciljevi strategije održivog razvoja RH.....	45
Tablica 4.2. Povoljni trendovi i prepreke ostvarivanju održivog razvoja u RH	46
Tablica 5.1. Godišnja količina sakupljenog tekstila	61